

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

26. APRÍLA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

...sú dva druhy poruchy zraku,
vznikajúce z dvoch príčin,
keď totiž prechádzame
zo svetla do tmy a z tmy do svetla...

Platon: Štát

V siedmej knihe dialógu *Štát* ([1], 232-236), v rozprávaní mýtu o jaskyni, o zvláštnych náukách a o vzdelávaní nás Platon konfrontuje s paradoxom hypotézy ako tvorby experimentálne potvrdených riešení. Takáto tvorba hypotéz je bránou k „svetu ideí“ alebo, inak povedané, k odkrytiu univerzálnych princípov sveta. V tejto kvalite platónskych ideí spočíva jadro poznateľnosti pravdy.

Spät' do jaskyne?

JOZEF PAUER

Naše zmysly nám neposkytujú pravé obrazy sveta, ukazujú nám len „tíne“ skutočnosti, ktorá podráždila naše biologické, zmyslové, mentálne ústrojenstvo. Platon prirovnáva našu zmyslovo-perceptívnu skúsenosť k tieňom, ktoré vo svetle ohňa vrhajú z našej pozície neviditeľné predmety na stenu v šerých útrobach jaskyne. Napriek tomu človek je schopný odkrývať skutočné, esenciálne neviditeľné univerzum, ktorého vlastným, no nesubstanciálnym prejavom sú tieň, ktoré sa nám ponúkajú v zmyslových vnemoch. Na to, aby sme dospeli k takémuto odkrytiu pravdy, musíme vyjsť z jaskyne a kráčať po strastiplnej ceste vytvárania hypotéz, ktoré nás povedú k slnečnému príbytku ideí krásy, pravdy, dobra. A s takýmto poznaním potom pomáhali vyvádzať ľudí z jaskýň na svetlo, aby mohli žiť a tvoriť život v spoločnosti spoločného dobra a spravodlivosti.

No človek usadený v jaskyni konzumu a virtuálnych svetov, pod tlakom oficiálneho vymývania mozgov, oligarchickej stratégie dezorientácie a napätia sa sústreďuje na trblietavé náhradky a návnady, na sexbomby, pivo, peniaze... Takýto „tréning“ nás určite nevedie ku skúmaniu skutočnej povahy sveta a ľudských charakterov, k riešeniu celoživotnej úlohy poznať sám seba, zostať verný sebe, byť priateľom múdrosti a mať v posvätnéj úcte tajomstvo bytia sveta. Odsúdení na osamelý lov na spotrebné pseudohodnoty zabíjame tak svoju opustenosť konzumom, stále sa opakujúcim nákupom, strácame výhľad a pohľad na seba ako na bytosť zmyslu a sebaoprotvrdenia v zmysluplnom bytí. Z nášho pohľadu unikal zmysel a v strachu a úzkosti z tejto straty sa zahlcujeme hromadením vecí, ktorým pripisujeme tie vytrácajúce sa, unikajúce hodnoty. A keďže sú to všetko veci, ktoré konzumujeme (autá, sex, informácie, takzvané reality šou a ďalšie a ďalšie šou triviality, banality, všetkozaplavujúca veľká šou), nikdy nemôžeme zasýtiť náš hlad, všetko to mizne v bezodnej priepasti spotreby.

Naozaj sme odsúdení na túto odovzdanosť konzumu a na premielanie celých pohorí infor-

Snímka: Teodor Križka

mácií a informačných odpadkov? Naskutku je našim osudom bolesť, ktorá v nás narastá s našou nenasýtenosťou? Nemáme to, po čom túžime a svet naše túžby nedokáže nasýtiť. Zožierame sa chtivosťou a závisťou, nedokážeme sa tešiť z dobra svojho bližného a nôž nenávisti nám prebodať vlastné srdce.

A naši domáci politici, naši malí vodcovia i vodcovia dnešných mocností, všetci však iba

bábky ovládané „bankármi“, synarchiou finančnej oligarchie, nám nehlásajú nič iné ako slobodu, mier, spojenectvo, vernosť, a pritom sú zarytými nepriateľmi slobody, mieru i vernosti. Veď keby ich dodržiavali, už dávno by im ten slobodný ľud odobral vládu alebo by sa jej sami muse-
li vzdalť.

(Pokračovanie na 4. strane)

Kam siaha ľudská pamäť, každá civilizácia sa pokúšala hľadať odpovede na otázky o zmysle života. Tieto odpovede ľudia nachádzali v súradniciach medzi človekom a nadprirodzeným, až človek dospieval k objavu, že všetko živé i neživé musí mať svoj počiatok i vyústenie –v Bohu. Je iba prirodzené, že kult Boha sa stal stredom jeho konania.

Od tohto jediného oprávneného kultu, ktorý človeka neponižuje, ale naopak, pozdvihuje ho z chaotického tápania k ceste, ktorá má smer, však postupne ľudstvo sklzlo k náhradným kultom. Najskôr ku kultu kráľov, neskôr ku kultu rozumu a od neho odvodenej slobody a kultu umenia, ku kultu demokracie a pod. A človek pokračuje ďalej po zostupnej ceste od kultu Boha až ku kultu celebrit, hercov, politikov, športovcov... No tento výpočet ešte nie je na konci. Človek vo svojich nárokoch klesol až tak hlboko, že vzhliada k rýchlokvaseným superstar, ba dokonca k nevykvaseným „vyvoleným“.

Debilizácia

TEODOR KRIŽKA

Vari toto je cesta k povzneseniu?

Škaredosť sa mnohým vidí krásna, nemorálnosť vzrušujúca, lož znakom múdrosti.

Slovenská vláda hovorí o vzdelanostnej ekonomike, ale v rozpočte nenachádza dostatok peňazí na vzdelávanie, vedu a výskum. Deťom na školách sa venujú učitelia, ktorí ešte zo zotrvačnosti obetujú svoj čas a sily mládeži bez ohľadu na spoločenskú prestíž ich stavu a odmenu. Rétorika zodpovedných za túto situáciu sa míňa so skutkami. A výsledok tejto „práce“, ak za prácu vôbec možno považovať príspevok k úpadku, už badať. Nebudem vyratúvať všetko, kde ho vidieť. Bol by to súpis takmer všetkých položiek spoločenského života.

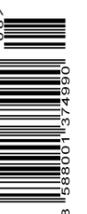
Ale nie je to iba slovenský trend. Už to tak vyzerať, že je to trend globálny. Napríklad vo Francúzsku uvažujú o znížení počtu vyučovacích hodín dejepisu, lebo sa im súčasná mládež vidí veľmi vyťažena. Akoby globálny svet nepotreboval vzdelaného a duchovne bohatého človeka, ale človeka – skrutku v súkollí, človeka bez pamäti, človeka v okovách nízkych pudov a vlastného egoizmu, jednotlivca neschopného byť solidárny s inými, neschopného skutočnej lásky, ktorá je potvrdzovaná sebaobetou, človeka očipovaného, zbaveného peňazí, platiaceho iba virtuálnou hodnotou, človeka v sieti takmer nepostrehnuteľných pavučín mediálnej manipulácie.

Nevidím tento trend sám. Vidí ho mnoho ľudí. I tí, ktorí ešte mlčia, vlastne kričia mlčaním. Neraz sa však líšime v nazeraní na možné riešenia. V poslednom čase mi napríklad píše pán z Čadce, ktorý sa bojí podpísať, zato mu je všetko jasné a neváha ma nabádať, aby som sa nenechal ohlupovať kňazmi a biskupmi, ktorí údajne blahorečia kapitalizmus. Nevšimol si slová pápeža Benedikta XVI., ktorý i na Veľkú noc vravel kriticky na adresu mocných a bohatých. Nepostrehol sociálne učenie Cirkvi, ktoré jediné je životaschopnou alternatívou vulgárnych sociálnych hnutí, ktoré si kupujú sociálnu opateru ľudí za nenávisť k Bohu.

Pán z Kysúc vidí riešenie v návrate k bývalému režimu, akoby zabudol, že to bol režim u nás a všade inde vo svete nastolený ako dôsledok rozdelenia Európy po Druhej svetovej vojne a zároveň v dôsledku nedemokratického pripojenia k Česku.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Spolok Slovákov v Poľsku píše ministromi kultúry

Vážený pán minister, dovoľujeme si Vás informovať, že v zbierke zmlúv a nariadení *Monitor Polski* bol 24. februára 2006 publikovaný *Program spolupráce medzi Ministerstvom kultúry Poľskej republiky a Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky na roky 2005 – 2006*, ktorý vo Vašom mene podpísal vo Varšave 14. októbra 2005 veľvyslanec Slovenskej republiky v Poľsku pán František Ružička. Predmetný program, obdobne ako predchádzajúca zmluva v oblasti školstva, nebol s nami konzultovaný. Fakt, že ste nás o príprave a podpise predmetnej zmluvy neinformovali, vyvolal naše veľké prekvapenie. Pán veľvyslanec František Ružička v liste, ktorý zaslal dňa 3. apríla 2006 predsedovi Spolku Slovákov v Poľsku, prof. Jozefovi Čongvovi, tvrdí, že vec pripravovali experti oboch ministerstiev v priamej komunikácii

a miera zapojenia SSP, ako aj ZU SR vo Varšave, do prípravy uvedeného Programu, bola plne v ich kompetencii. Nesúhlasíme s týmto vysvetlením, lebo my, v odlišnosti od pána veľvyslancu, ktorý program vo Vašom mene podpisoval, sme sa o ňom dozvedeli až 3. marca 2006, po jeho uverejnení v zbierke zmlúv a nariadení Poľskej republiky *Monitor Polski*.

Majúc na zreteli fakt, že je to v zjavnom rozpore s článkom 15 a 18 *Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín*, ktorý ratifikovala Poľská republika a Slovenská republika, prosíme, aby ste nám vec vysvetlili.

S krajským pozdravom
UDOMÍR MOLITORIS
generálny tajomník

Otvorený list

Vláde SR, Ministerstvu zdravotníctva SR,
štrajkujúcim zdravotníkom a všetkým občanom Slovenskej republiky

Vážení občania Slovenskej republiky!

Štrajkový výbor Martinskej fakultnej nemocnice Martin ďakuje všetkým slušným zdravotníkom Slovenska, že sa konečne zobudili a dokázali zdvihnúť hlavy na obranu seba samých a štrajkom dokázali, že si vážia samých seba! Zároveň vyzýva, aby sa k masovému odporu pridali jednotne všetci zdravotníci Slovenska. Je nám trápne, že takýmto ponižujúcim spôsobom, sa musíme dožadovať od Vlády Slovenskej republiky zlepšenia finančnej situácie v zdravotníctve.

Plánovaná reforma pána ministra Zajaca zlyhala na celej čiare. Uvedomujeme si, že reforma zdravotníctva v zmysle zvýšenia efektivity práce bola nevyhnutná, no zďaleka nedosiahla želaný efekt. Legislatívne normy sú systematicky obchádzané, pričom úspešne sa využívajú všetky možnosti, ako je možné obísť všetky platné legislatívne normy. Rezort zdravotníctva je vzhľadom na percento hrubého domáceho produktu vyčleneného pre rezort zdravotníctva v porovnaní s kultúrnymi európskymi štátmi dlhodobo podfinancovaný.

Sme svedkami toho, že ešte aj tie finančné prostriedky, ktoré sú venované do zdravotníctva sú systematicky uvoľňované v prospech jednotlivcov, alebo skupín pôsobiacich v štátnych zdravotníckych zariadeniach, predovšetkým osobami vo vedúcich funkciách.

Veríme, že práve dnes v čase hromadnej vzbury zdravotníkov dozrel čas na intenzívny, systematický a razantný krok ku ozdraveniu zdravotníctva ako celku. Začnime však všetci po poriadku od seba.

Môžeme sa my všetci zdravotníci Slovenska pozrieť s kľudom do zrkadla a bez záchvevu svedomia tam vidieť seba samých ako slušných ľudí, alebo niektorých z nás aj s náznakom rohov čerta, chamtivca, cynika nerespektujúceho osobnosť pacienta, alebo až hyeny v ľudskej koži? Nebojme sa konečne spomedzi seba vylúčiť tých jednotlivcov, čo medzi nás ktorí si ctíme zákon, nepatria ani náhodou!

Vý podriadení, kedy konečne sa nájde aspoň niekto statočný, kto označí svojho nepoctivého nadriadeného verejne v médiách, že Vás nevedie, nemotivuje, brzdí v odbornom raste, aby z pozície moci mohol s Vami manipulovať a umelo pri svojej neschopnosti Vás „držať v šachu“?

Kedy konečne začnú manažmenty nemocníc a vedúci pracovníci niesť osobnú zodpovednosť za rast a výchovu svojich nástupcov?

Pán minister, páni riaditelia štátnych nemocníc, nájdete v sebe dostatok osobnej statočnosti, aby ste zverejnili menné zoznamy ľudí, ktorým bolo umožnené za Vašej vlády, za Vášho vedenia nemocníc odštátniť jednotlivé „zlatonosné“ časti

nemocníc, ktorými vzhľadom na ich ziskovosť prúdia z financií investovaných do zdravotníctva obrovské zisky do vreciek jednotlivcov, alebo určitých vytypovaných skupín?

Pán minister, nehanbite sa, že za Vašej vlády sa pracovníci v rezorte zdravotníctva prepadli na samé dno mzdového ohodnotenia za svoju prácu?

Štrajkový výbor MFN preto vyzýva, aby všetci zdravotníci Slovenska verejne žiadali nasledovné:

- aby Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky do 3 dní predložilo verejnosti presný zoznam inštitúcií, oddelení, SVALZov a ambulancií, ktoré počas ich vlády prešli do súkromných rúk

- aby Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky a nemocnice, ktorých zriaďovateľom je Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky zverejnili do 3 dní zoznam osôb, ktoré majú súběžnú prax v nemocnici a zároveň pracujú v súkromných zdravotníckych zariadeniach, ktoré často vlastnia cez „nastrčené“ osoby, do ktorých usmerňujú vybraných ekonomicky výhodných pacientov a závažné, život ohrozujúce ochorenia, po ekonomickej stránke zväčša stratové, ponechávajú v liečebnej starostlivosti štátneho zdravotníckeho zariadenia

- aby zdravotné poisťovne s účasťou štátu uverejnili do 3 dní presný zoznam a presnú výšku zmluvných finančných objemov aktivít, ktoré vykonávajú jednotlivé odštátnené zdravotnícke subjekty v rámci biochémie, mikrobiológie, dialýzy, RTG pracovísk (CT, MR a pod.), patologickej anatómie a ďalších, odštátnených za posledných 4 roky

- aby Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky v spolupráci s vedeniami jednotlivých nemocníc a zdravotných poisťovní s účasťou štátu do 3 dní zverejnili presné zoznamy súkromných zariadení, v ktorých si štátne nemocnice objednávajú tie výkony, ktoré pred odštátnením vykonávali vo svojich laboratóriách a na svojich pracoviskách, ako aj celkové sumy, ktoré za uvedené výkony nemocnice súkromným zdravotníckym zariadeniam platia.

Žiadame tiež, aby vedenie rezortu Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky zdôvodnilo a vysvetlilo nepomer vo finančnom zhodnotení SVALZových aktivít, oproti finančnému zhodnoteniu ceny za ukončený prípad u hospitalizovaných pacientov, ako aj zdôvodnenie privatizácie všetkých ziskových – dobre platených aktivít štátnych zdravotníckych zariadení.

Po zverejnení všetkých požadovaných údajov žiadame, aby pán minister Zajac v termíne do 20. apríla 2006 urobil verejný odpočet a zhodnotenie celého obdobia, počas ktorého riadil rezort Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky.

Zároveň vyzývame budúcu vládu Slovenskej republiky, aby do 3 mesiacov od zostavenia novej vlády predložila legislatívne opatrenia, na základe ktorých budú presne zadefinované transparentné podmienky privatizácie zdravotníckych zariadení ako celku, pričom bude presne zadefinovaná štátna aj privatná sieť takýchto inštitúcií. V uvedenej sieti musia mať presnú definíciu a miesto aj univerzitné nemocnice v sídlach lekárskeho fakult.

Rovnako dôležité bude pripravenie presnej legislatívnej normy pre súbeh praxí, kde bude presne a nezneužiteľne zadefinované miesto a postavenie štátneho zamestnanca, ako aj privatného lekára pôsobiaceho v systéme slovenského zdravotníctva. Nové legislatívne normy nesmú opomenúť ani postavenie a povinnosti vedúcich pracovníkov a ich osobnú zodpovednosť za profesionálny rast svojich podriadených tak, aby všetci pracovníci pôsobiaci vo vedúcich miestach zdravotníckych zariadení, manažmenty nemocníc nevynechajú, obsadzovali tieto funkcie systémom rekonkurov každé 4 roky v regulárnom a objektívnom výberovom konaní, čím sa zabráni „doživotným“ funkciám takýchto vedúcich pracovníkov.

Osobitný dôraz bude potrebné klásť na vyžívanie peňazí zo štrukturálnych fondov EU. Dovoľujeme si navrhnúť, aby tieto peniaze najprv boli použité na certifikácie kvality (ISO) jednotlivých nemocníc, včítane personálnych auditov a skutočnej, objektívnej systemizácie miest zdravotníckych zariadení s následným splnením všetkých záverov auditorskej komisie (stavebné úpravy, doplnenie prístrojového parku a pod.). Celý proces musí byť pod prísnou verejnou kontrolou a transparentný. Tento proces by mal vyústiť do celkového zlepšenia financovania zdravotníctva Slovenskej republiky vrátane zlepšeného finančného ohodnotenia zdravotníckych pracovníkov, preplácania ústavných pohotovostných služieb, za presného zadefinovania nadčasových hodín a dĺžky týždenného pracovného času aj s možnosťou trojmesennej prevádzky zdravotníckych zariadení. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať pôsobeniu spoločností „s.r.o.“ v rezorte zdravotníctva, ako najmenej transparentných a v súčasnosti s tunelovaním nemocníc a obchádzaním legislatívnych noriem (súbeh praxí) najviac spojených organizácií pôsobiacich v systéme slovenského zdravotníctva.

Vyzývame všetky štrajkové výbory jednotlivých nemocníc Slovenska, aby sa v záujme zlepšenia pomerov v slovenskom zdravotníctve stotožnili s našimi požiadavkami.

V Martine 10. apríla 2006
Štrajkový výbor
Martinskej fakultnej nemocnice

(Dokončenie z 1. strany)

Zabudol, ako tento režim pripravil desiatky tisíc stotočných ľudí o možnosť zúčastniť sa spoločenskej s ú t a ž e , mnohých zbavil vlastní, ba bezdôvodne ich

uväznil a týral. Pán zabudol, že i v materskej krajine tohto režimu sa komunizmus ujal moci na utrpení státisícov a miliónov občanov. Vari ešte niekto pochybuje, že komunizmus bol nastolený podvodne ako nástroj rozvratu tradičných hodnôt?

S trpkým údivom pozerám na manifestácie komunistov na Červenom námestí, ktorí červenú zástavu dvíhajú

ako vlasteneckú, akoby zabudli, že pod touto zástavou ktosi ich vlast' úplne rozvrátil. Pripadá mi to, akoby otrok nad hlavou mával okovami s prosbou, aby mu ich opäť niekto uzamkol na nohách.

Milý pánu, viete si predstaviť, za akú cenu by sa takýto režim vedel udržať zopár desaťročí pri moci? Boli by to potoky krvi. A možno by v tých potokoch tiekla aj vaša aj moja krv a krv našich blízkych.

Pozor na jednoduché riešenia, priatelia!

TEODOR KRÍŽKA

Debilizácia

Nie som protimaďarský pansláv

Nie som protimaďarský pansláv, ktorého by takto chceli biľagovať maďarskí nacionalisti. Moji starí rodičia ešte nevedeli po maďarsky a rodičia maďarčínou iba lámali a preto ma zapísali do maďarskej školy. Lebo kto sa chcel v Maďarsku uplatniť, musel ovládať maďarčínou a nepožadovať slovenskú univerzitu a slovenskú správu. Pritom obyvateľstvo Békešskej Čaby bolo onoho času nie z dvadsiatich, ale zo sedemdesiatich percent slovenskej národnosti. Odtedy lámam svoju materčinu, lepšie povedané, jej zakrpatenú podobu, čiže „tótštinu“. Moje deti, matka ktorých je Maďarka, neovládajú ani tú. Za to som, pravda, zodpovedný, no nielen ja. Bol by som ich mohol zapísať do slovenskej školy, neurobil som to však preto, aby som ich nevydal potupe, ktorú pocítovali moji predkovia kvôli svojmu pôvodu. Necítim nepriateľstvo voči Maďarom, medzi ktorými mám veľa priateľov a ktorí mi pomohli v núdzi bez ohľadu na národnosť, ale nenávidím maďarskú nacionalistickú politiku, ktorá dopúšťa nevráživosť voči Nemad'arom. A pritom ubúda triezvo zmýšľajúce Maďarstvo, ktoré chcú nahradiť asimiláciou národnosti v krajine.

Z listu Jána Medovarského
(Ludové noviny, časopis Slovákov v Maďarsku)

Kresba: Andrej Mišanek

Aforizmy

Dagmar Grušpierovej

**Mnohí majú u nás divné hobby,
miesto dohôd kopat' oponentom hroby.**

*Odvolať riaditeľa,
zas je voľné koryto,
rýchlo hľadaj, kde máš strýka,
možno prejdeš cez sito.*

**U nás že je ideový tlak?
Ak je tak, nech ma trafi šľak.
Iba ak si národovec,
môžeš čakať rýchly koniec.**

*Sýty hladnému neverí,
stará pravda hovorí.
Môže veriť pre zmenu
hladný tomu sýtemu?*

**Zub času je relatívny pojem:
je nepriateľom všetkých žien
a priateľom umeleckých diel.**

*Človek sa ťažšie prerúbe
cez medziľudské vzťahy
ako cez hustý les.*

Slovensko sa trápi už takmer šesťnásť rokov s modelom ekonomického a sociálneho rozvoja pri smerovaní do európskych štruktúr. V neslávnej ére liberalizmu Václava Klauza po roku 1990 Slovensko sa dostávalo na perifériu diania nielen v rámci ČSFR, ale aj v Európe. Celkom logicky sa usilovalo o zmenu modelu. Vo februári roku 1991 prišlo Kresťanskodemokratické hnutie ako člen vládnej koalície ČSFR i SR s „Alternatívou ďalšieho postupu v reforme“. V nej sa vysloviť, že KDH bude nepretržite analyzovať postup ekonomickej „reformy“ a hľadať i alternovať možné kroky na prekonávanie jej nepriaznivých dôsledkov. V ňom sa konštatovalo, že ďalší postup je otvorený všetkým novým poznatkom, návrhom a podnetom inštitúcií alebo podnikom, organizáciám a jednotlivcom, „ktorým ležia na srdci rovnaké zámyery ako KDH: *sociálne a ekologicky orientovaná trhová ekonomika v suverénom demokratickom Slovensku*“.

Terajšia situácia je v príkrom rozpore so situáciou, ktorá na Slovensku prevládala v roku 1992, kedy bolo ešte možné spájať úsilie politických strán, ako najlepšie pomôcť Slovensku v transformačnom procese. Víťazila jednotnička myšlienka drvivého väčšiny, že je to potrebné v mene osudového prežitia slovenského národa. Vtedy bolo potrebné formovať slovenskú národohospodársku politiku, ktorá by optimálne mohla uskutočňovať transformačný proces ekonomiky a integrácie Slovenska do EÚ a NATO. Z viacerých vydarených podujatí možno tu spomenúť napríklad seminár „šiestich ekonomických názorových škôl“ v SR, ktorý sa uskutočnil z iniciatívy vtedajšieho premiéra v januári 1992 v Bratislave na Bôriku. Vtedy premiérovi Jánovi Čarnogurskému sa podarilo posadiť za jeden stôl predstaviteľov „šiestich slovenských názorových ekonomických škôl“, ktoré predstavovali ekonomické kluby KDH, ODÚ-VPN, HZDS, NEZES, Združenie priemyslu Slovenska a Liberálny klub. Víťazné KDH sa vtedy tešilo 37-percentnej preferencii voličov. Vtedajší premiér úspešne osobne modeloval diskusiu. Na seminári svoje názory ucelene prezentovali jednotlivé „ekonomické názorové školy“, ktoré v rámci svojich klubov dovtedy sformovali a v praktickej politike ich zmysel a užitočnosť testovali v ekonomickom prostredí SR vo vzťahu k ekonomickému prostrediu ČSFR a Európskemu spoločenstvu.

V diskusii po prvýkrát sa verejne prezentovala na Slovensku aj rozvojová koncepcia modelu sociálne trhového hospodárstva.

V súčasnosti niečo podobné si možno predstaviť len ako fikciu a virtuálne cvičenie. Lídri sa navzájom nerešpektujú a tí, čo by mali zjednocovať, sú zaujatí viac neintegrovaním ako integrovaním. Cez médiá si vymieňajú také posolstvá ako „hyenisticky sa priživovať politickými bodmi“, prejavovanie sa ako „kovaný boľševik“, pridávanie sa k „boľševickým intrigám“ a podobne.

Vtedy, v dôsledku nerovnakých podmienok rozvoja, ktoré v krajine v tom čase existovali, aj spolupracujúci postoj politikov a ekonómov znamenal, že sa podarilo zmeniť usporiadanie štátu z federálneho na dva samostatné štáty. Protagonista federálnej liberálnej reformy Václav Klaus, ktorý ju uskutočňoval podľa pokynov Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky, vyhlásil, že nie je možné, aby sa v jednom štáte reforma uskutočňovala podľa dvoch odlišných modelov a rozhodol sa pre rozdelenie ČSFR. Nasledovali priority vzťahujúce sa na budovanie samostatného štátu a na realizáciu dosahov vyplývajúcich z rozdelenia federácie.

Otázka rozvojového modelu na báze sociálne trhového hospodárstva sa dostala do popredia po voľbách v apríli roku 1993 v aktualizovanom programovom vyhlásení vlády. Vtedy vo vládnom programe oficiálne zaznela po druhý krát potreba prechodu k spoločnosti založenej na sociálne a ekologicky orientovanú trhovou ekonomiku. Model sociálne trhovej ekonomiky mal lepšie zohľadniť so-

ciálny aspekt transformácie, ktorý bol na Slovensku oveľa silnejší ako v Česku a zabezpečiť účinnejší a rýchlejší prechod na trhové hospodárstvo.

Po voľbách roku 1998 došlo k zmene politického cyklu a nastal prechod k modelu liberálne orientovanej trhovej ekonomiky. KDH zostalo verné konzervatívnej rozvojovej politike. ES-HZDS posunula svoju politiku ekonomického a sociálneho rozvoja viac od stredu doprava. Obidvom politickým stranám sociálny rozmer rozvoja je blízky a počítajú s ním vo svojich programoch. Najsilnejšia strana Smer-sociálna demokracia je naďalej verná modelu sociálne trhovej ekonomiky. V prípade víťazstva vo voľ-

JOZEF MIHALIK

Nebojme sa

zmiešaného spôsobu vládnutia a sociálne trhového hospodárstva

bách v septembri 2006 sa rozhodla, že bude tento model v praxi realizovať. Zaujímavým poznatkom je, že model sociálne trhovej ekonomiky už tradične presadzujú politické strany s vysokou voľičskou preferenciou.

Voľba rozvojových modelov je podstatná pri vnímaní celkového smerovania spoločnosti. Súhrnná správa o stave spoločnosti – Slovensko 2005 (IVO) uvádza, že pri vnímaní správnosti celkového smerovania slovenskej spoločnosti v súčasnosti podiel optimistov je stále výrazne menší (tridsaťpäť percent) ako pesimistov, ktorých podiel ku koncu roku 2005 predstavoval ešte vždy päťdesiatdeväť percent. *Za dôležité meradlo úspešnosti v trhovej ekonomike treba považovať najmä súhlas, respektíve nesúhlas s reformami, ktoré občania buď prijímajú alebo neprijímajú.*

Občania znechutení politikou, politikmi a nevyváženosťou reforiem už neprijímajú ani pravicovo ani ľavicovo orientovanú vládu. V prieskume agentúry MVK (december 2005) slovenskí voliči si želajú budúcu vládu skôr zmiešanú (takmer štyridsať percent), než len pravicovú (takmer sedemdesiat percent) či ľavicovú (takmer trinásť percent). Ľudia sú unavení z neustáleho haštevenia a osočovania sa politikov a aj keď nevedia dosť dobre rozlíšiť, čo je základ fungovania pravice a ľavice, uprednostnili by zmiešanú formu vlády, kde sa dá očakávať menej konfliktný spôsob vládnutia a objektívnejšie smerovanie reforiem. Zodpovedá to aj mienke voličov pri uprednostňovaní ich politickej orientácie.

Podľa prieskumu IVO v priemere za celé Slovensko až štyridsaťjeden percent voličov sa zaraďuje k politickému strediu, dvadsaťpäť percent k ľavici a štrnásť percent k pravici. Z vládných strán sa k pravici hlási najviac voličov SDKÚ- až štyridsaťosem percent, v prípade KDH je to tridsaťsedem percent a SMK dvadsaťosem percent. Politike strediu najviac zodpovedá „*zmiešaný typ vlády*“. Takýto názor majú väčšinou manažéri, odborníci, ľudia vyšších príjmových skupín a viac než ostatné kraje trnavský a trenčiansky kraj.

Zmiešaný spôsob vládnutia môže byť funkčný a v Európe vo viacerých krajinách je aj odskúšaný. Zjednocuje ho najmä akceptácia modelu sociálne trhovej ekonomiky. Model sociálne trhovej ekonomiky je zakotvený v rámci Európskej únie v Amsterdamskej zmluve, ktorá (bola prijatá v máji 1999) zdôraznila ekonomické smerovanie EÚ ako sociálne orientovanú trhovou ekonomiku. Na Slovensku napriek tomu, že Ústava SR zakotvila už v dvoch vydaniach sociálno-ekologickú orientáciu budovania hospodárstva, po voľbách roku 1998 a najmä od roku 2002 sa praktizuje neoliberalný model hospodárstva, ktorý ľudia vnímajú cez prizmu reforiem nie veľmi priaznivo.

Ak politici a politické strany chcú načúvať hlasu svojich voličov, mali by sa

prv zjednotiť na modeli fungovania ekonomiky ako sociálne orientovanej trhovej ekonomiky. Potom problém aj utvárania zmiešanej vlády bude zvládnuteľný. Ide najmä o to, do akej miery konzervatívna orientácia v sociálno-ekonomickom programe strany, ktorej sa to týka, sa rozhodne premostiť inklináciu kresťanského sociálneho učenia s koncepciou trhovo sociálne orientovanej ekonomiky. Pred týmto rozhodnutím stoja všetky kresťanskodemokratické strany v Európe. K rozumným kompromisom by mali byť prístupní tí, čo už model sociálne trhovej ekonomiky praktizovali. Sociálni demokrati by mali viac uvažovať o tom, ako vyjsť v ústrety pri voľbe

príklad vzorom amerického liberálneho kapitalizmu. Model liberálnej ekonomiky budovaný na zásadách liberálnej demokracie je dobrý pre Ameriku, kde má aj svoju tradíciu. Jeho negatívne črty sa kritizujú najmä preto, že umožňuje vznik liberálneho korupčného, klientelistického a manažérského neporiadku, s negatívnymi dosahmi na značnú časť obyvateľstva. Bol aj spúšťacím mechanizmom ekonomickej recesie v USA na prelome rokov 2001 a 2002. Jeho uplatnenie v predtým prosperujúcej Argentíne znamenal pre ňu katastrofu.

Pre Európu je vhodnejší model sociálne trhovej ekonomiky. Na jeho princípy sa vytvorila aj viziya „Sociálnej Eu-

rope“, pod ktorú sa podpísala Európska komisia. Podľa kritikov aj tento model má svoju slabinu. Podľa liberálov spočíva najmä v tom, že poskytuje „príliš štedré“ sociálne dávky a sociálne vymoženosti, ktoré oslabujú presvedčenie liberálne orientovaných ľudí o opodstatnenosti fungovania tradície sociálnej solidarity v takej miere, ako je tomu doteraz.

Arbitrami v prospech jedného, či druhého modelu sú ľudia a voliči, ktorí majú právo aj povinnosť rozhodovať, aký smer a model rozvoja je pre nich a ich potomkov najlepším.

V súčasnosti pre sklamaných ľudí z politiky a z politikov možno aj na Slovensku by zmiešaný typ vlády bol riešením. Takmer štyridsať percent slovenských voličov v prieskumoch si želá budúcu vládu skôr zmiešanú, než pravicovú, či ľavicovú. Ak by si tento názor vo-

liči osvojili, možno do parlamentných volieb v júni 2006 zmenia svoj názor a volieb sa zúčastnia. Testom k vytváraniu zmiešanej vlády a k modelu sociálne trhového hospodárstva ako zjednocujúceho prvku strán s rôznou ideovou orientáciou sú výsledky doterajších reforiem, najmä ich funkčnosť a dosah na obyvateľstvo. Akceptácia doterajších reforiem nie je u ľudí dostatočná. Prejavom negatívnych dosahov reforiem sú aj rastúce protesty profesijných organizácií, odborárov, študentov a bežných ľudí. V chudobnom Slovensku ide nielen o vysoké ekonomické rasty, ale aj o to, aby boli v prospech zvyšovania životnej úrovne ľudí. Novšia správa Eurostatu uvádza, že riziko chudoby na Slovensku je vystavených približne dvadsaťjeden percent obyvateľov. Z predčasných volieb podľa doterajších voličských preferencií vyjde s veľkou pravdepodobnosťou víťazne strana Smer-sociálna demokracia, ktorá sa prihlasuje k modelu sociálne trhovej ekonomiky. Tento model je kompatibilný so smerovaním prijatým Európskou úniou a praktizujú ho tiež v okolitých štátoch. V koncepciách únie vyúsťuje do „sociálneho štátu“, ktorý v doteraz liberálmi ovládanom Slovensku sa oficiálne z politických príčin prezentuje ako strašiak. Nemal by sa takto prezentovať, nakoľko (ako ukazujú sociologické prieskumy) väčšina Slovákov v myšliach a túžbach je viac naklonená k sociálnej než liberálnej politickej orientácii. Aj keď nemožno očakávať, že z volieb vzide „slnčný štát“, budovanie sociálneho štátu, ktorý teraz v smerovaní Európskej únie prevláda, by v ďalšom politickom cykle s očakávaním privítala aj väčšina ľudí na Slovensku. Tak ako je tomu napríklad v Česku, Poľsku, Maďarsku, Nemecku, vo Francúzsku, škandinávskych štátoch aj inde.

Autor je profesor na Trnavskej univerzite

Kresba: Andrej Mišanek

Kultúra č. 23/2002 v článku „Slovensko moje odtajnilo žalmy“ písala o peripetiách zápisov Alexandra Macha. Podobný referát priniesol VERBUM 3-4/2003. Ešte pred objavením ukradnutých zápisov uvrejnili Kultúra niektoré spomienky Alexandra Macha, ktorých rukopisy nám odovzdal autor ku koncu svojho života. (Kultúra č. 29-30/1998, 10 /1999, 17/2000, 18/2000, 19/2000). Medzi nimi bola úvaha najvyššej dôležitosti „Nad jedným listom biskupa Vojtašáka“ (č. 27-28/1998, č. 19/2005).

V č. 20, 21/1999 bol príspevok Pavla Čarnogurského, v č. 33-34/1999 sú listy z väzenia a výpoveď Laca Novomeského.

V čase, keď sa zápisky nachádzali v archíve MV ČR, uverejnil Jan Rychlík niektoré časti v Historickom časopise č. 2/1997 a Róbert Letz v Historickom zborníku 1-2/2002 a v Kultúre 24/2001.

Po tom, čo sa nám podarilo získať zápisky, ujal sa ich usporiadania a prepísania pán Doc. Ivan Mrva, ktorému pomáhal Mgr. Radoslav Repa. Na ich úctyhodnú prácu sme spolu s manželkou Darinou nadviazali a prepísané zápisky revidovali. Z takto usporiadaného materiálu boli príspevky v Kultúre č. 1 a 5/2006.

Získané rukopisy majú prevažne charakter konceptov. Je však veľa indícií, že autor vyhotovil alebo aspoň rozpracoval čístopis pamätí, ktorý ale nevedno kde je. Koncepty sú však cenné najmä svojou otvorenosťou, a to je pozoruhodné najmä pri témach, kde sa A. Mach vyjadroval spravidla veľmi šetrne - najmä vo vzťahu k iným. („Ja som to už vzal na seba“ - takto zvykol reagovať na háklivé témy, kde tradícia pripisuje zodpovednosť len jemu, podľa Vojtechovi Tukovi...)

Úvahy a spomienky Alexandra Macha sú zaľudnené historickými postavami, ale nachádzajú sa tam aj ľudové typy. Jedným z nich je Mišo Lechta.

Rukopis je na dvoch stranách. Autor sa k textu dvakrát vrátil a rozvinul o nové skutočnosti. Prípady aj tieto dva listy.

KAROL KUBÍK

Zima bola ešte zimou, ale marcovou.

Rána tých dní boli štiplavé, no také, čo vyhánajú z domu, sedliaka na roľu, lesníka do hory. Slnko bolo skúpe a malo zuby, no už jarné, nehryzli; keď sa chvíľami ukázalo, čo smelším chlapcom vyzúvalo čizmy. I noci boli čoraz kratšie. Ale noc pred 14. marcom roka 1939 nemala konca-kraja. Bolo už po polnoci, keď som si ľahol, jednako nie a nie dočkať sa rána. Vedľa mňa ležal Mišo Lechta opásaný gra-

ALEXANDER MACH

Mišo Lechta z Ivanky

nátmi. Spal nepokojne, stále sa obracal a jeho granáty zakaždým akosi divne zašramotili. Lechta sa vše prebudil, zahundral čosi a chrápal ďalej. V susednej predizbe, v predizbe i na chodbách a na schodoch driemali chlapi, ktorých mi pridelil Viktor Pecho-Pečner z hlavného veliteľstva gardy.

Inžinier Pecho-Pečner vedel, prečo mi poslal práve Michala Lechtu, starého vojaka, odvážneho muža s veľkým kruhom podobných mužov, vedel, že Lechta pozná cesty i spôsoby, kde a ako sa dostať k zbraňam. Včera napoludnie prišiel rozkaz a večer boli ozbrojení všetci jeho kamaráti - vojaci z Ivanky, Zohora, Stupavy i celého okolia Bratislavy.

Michal Lechta - pojem. Jánošík našich dní. Bol mi kmotrom, zachránil mi život, prvý zaútočil proti nespravodlivým hraniciam hneď po viedenskom verdikte v novembri 1938 a v marci, krátko po vyhlásení samostatnosti, keď nás Maďari napadli na východe, Michal Lechta medzi prvými bol na fronte, vzal do svojho malého dodávkového auta granátov, streliva, koľko sa len zmestilo, zorganizoval kolónu a na druhý deň už bol s ňou v Michalovciach, po jeho boku bojoval Klanica, ktorý padol, Lechta sa vrátil a nechcel zložiť zbraň. Neuznal nijaký zákon, nijaký predpis. Niekoľko ráz som mu pohrozil súdom, neveril. Odchádzal som na návštevu do Ne-

mecka, do salónneho vozňa vstúpi Lechta a hlási: „Mám tu jedenásť mužov, sme vaša strážou, ja som neveril Čechom, neverím ani Nemcom.“ Márne boli argumenty diplomatov, museli sme ho násilím poslať domov i s jeho Jánošíkmi. Bol verný a bezohľadný vo svojej vernosti, ktorá sa pomaly stávala i jeho i mojím osobným nešťastím a vyvrcholila v tragédii. Dostal sa do väzenia. Vždy mi je trpké, keď myslím na Michala Lechtu. Akí sme mali, akí slabí a bezmocní najmä vtedy, keď si myslíme, že sme pánni života a smrti, keď sa nazdávame, že máme v rukách moc, vládu, gardu, políciu, žandárstvo! Nie. Práve v rozhodujúcich chvíľach nie „my vláda“ máme v rukách moc, ale ona má v rukách nás, mňa i každého, kto chce vykonávať úrad „pána moci“ dôsledne a so všetkou zodpovednosťou

Rukopis začínajúci stranou č. 3:

Zima bola ešte zimou, ale už marcovou.

Rána boli štiplavé, také, čo vyhánajú z domu, sedliaka na roľu, lesníka do hory. Mestský človek nerád tieto rána. Noci sú príliš krátke a čoraz kratšie...

Ale táto dnešná, posledná pred 14. marcom nášho roku tisícdeväťsto tridsiateho deviateho, nemala konca-kraja.

Bolo dobre po dvanásť, keď som si ľahol., jed-

stále boli pri mne. Dobre mi bolo som mal...
vi gazdik. Hovorím „Lechta“ Michal Lechta z
Ivanky bol... v tých dňoch v Bratislave
ve a v okolitých dedinách stále máme svoje
útokom proti maďarským hraniciam. Mal malú
dodávkové auto, naplnil ho granátmi... vzal si
kamarátov a učil ich ako... mými narábať.
Lechta bol starý vojak, vyznamenaný, orbivil sa
v dvadsiatych rokoch pri odhalovaní príčin
smrti generála M.R. Štefánika. Vtedy mi vrátil

Ukážka rukopisu Alexandra Macha

(Dokončenie z 1. strany)

A samy tieto veľké slová sa v ich ústach stávajú pohotovými prostriedkami falzifikácie skutočnosti, nálepkami, pod ktorými si každý predstavuje niečo iné. A aj s tým rátajú majstri bábkari, ktorí vkladajú slová do úst politických marionet. Napokon už veľmi dlho a dávno neexistuje normatívny podklad v ideách (ideáloch) pravdy, dobra, krásy, prečo by potom mali platiť dajaké zásady logiky poznania, morálky a estetiky? A ešte k tomu v politike?! Všetko toto sa predsa od človeka k človeku, od národa k národu, od spoločnosti k spoločnosti priveľmi a priveľmi rýchlo mení. Každý „má svoju pravdu“, každý si vykombinuje, vykonštruje svoju morálku a krásne či esteticky zaujímavé je to, čo ma nachvíľu očari, rozptýli či vymani z bežného toku života. Teda žiadne ideály, žiadne hodnoty a predstavy o nich, a už vôbec nie predstava hodnôt dokonalých, absolútnych, len ľudia so svojim väčším či menším úsilím zotrvať vo svojom „sladkom“ alebo „holom“ živote, v honbe za jeho posilnením. A na to môže poslúžiť čokoľvek, akákoľvek lož, zločin či nevkus, nech len znáobi životný pôžitok, hoci stále ten istý. Veď nezáleží na tom, či existujeme dobre, len nech existujeme viac. A práve tak isto, na opačnom konci tohto spektra multiplikovaných pôžitkov, nech radšej neexistujeme, nech len tak vegetujeme, necítíme: byť ľanou, planktónom či kameňom. A pokrok stále pokračuje, pokrokuje. Pokrok ku skaze človeka. Akoby všetko striehlo na okamih, v ktorom môže zabíjať a ničť.

A radosť emigrovala za hranice nášho života. A s ňou i vážnosť, dôstojnosť a vznešenosť. Na miestach, ktoré opustila, v hlavách i srdciach sa rozplienila burina storakého opilstva. A nízkosť, chytáčnosť. A všetka tá maximalizácia života je už len zlost'ou života.

V bujnení podvodu a lži sa v sluhovskej živerejší beštiality ocitne aj nejedna intelektuál. Prichádza v servilnom pred-

klone pod vystretý plutokratický prst a na objednávku vymaľuje obraz nového spoločného nepriateľa. V takzvanom postdejinnom čase, keď už neexistuje alternatívny projekt svetového poriadku (ani ona nočná mora o sovietskom proletárskom usporiadaní sveta), pionieri americkej zahraničnej politiky, nech už je to Z. Brzezinski či S. Huntington, ochotne vyrábajú omaľovánky nepriateľov západného človeka. Od začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia (vojna v Perzskom zálive) Samuel P. Huntington [2] podsúva Spojeným štátom i zvyšku sveta predstavu, podľa ktorej národy Ameriky a Európy potrebujú niekoho, koho by mohli nenávidieť, a tak opäť oživiť svoju identifikáciu s vlastnou, odnárodnou spoločnosťou. Tento autor už od polovice sedemdesiatych rokov 20. storočia vo svojich knihách *Seminal Peace* a *The Crisis of Democracy* vyzýva k opusteniu ekonomického rozvoja a demokracie ako zastaralých ideí. A Zbigniew Brzezinski neúnavne pokračuje vo svojej celožitovnej kampani za právo USA na ekonomickú korisť svetových nerastných zásob, pričom nezabúda akcentovať hlavné „pravidlá imperiálnej stratégie: predchádzať dohodám a udržiavať bezpečnú závislosť poddaných, udržiavať a zabezpečovať povinnosť platiť pružnú daň a nedovoliť barbarom, aby sa schádzali.“ ([3], 40) Arrogancia geostrategického plánovania, ktorou je Brzezinského *Veľká šachovnica* preniknutá skrz-naskrz, hlása politiku „manévrovania a manipulácií s cieľom predísť vzniku nepriateľskej koalície, ktorá by napokon mohla usilovať o odmietnutie americkej nadradenosti...“ ([3], 198).

A tak postdejinný na americkej spôsob odštartovali výsmechom medzinárodného práva (túto traumu si svet racionalizuje pluralitou jazykov práva, filozofie,

ľudských práv či jazykov abstrakcie vôbec): permanentnou vojnou, permanentne viditeľnou na televíznych obrazovkách až do jej zneviediteľnenia. No táto tzv. preventívna vojna, ktorá akosi zvonu spermanentnela a prerástla do celkom brutálnej, vlekkej vojny (vraj) proti terorizmu, má dnes už svoj pendant v pláne preventívnej nukleárnej vojny vypracovanom Bushovou administratívou.

No vojna proti terorizmu je opäť len verbálna nálepka, ktorá má falzifikovať skutočnosť, že ide o vojnu proti občanom všetkých krajín, o vojnu, ktorá šíri strach a dezorientáciu a pripravuje stále nové vynorenie nečakaného a bezprostredného ohrozenia, ktoré by väčšinu takto až k úzkosti dezorientovaných Američanov a Európanov vyburcovalo do globálnej križiackej ofenzívy za dobytie sveta. K tomuto cieľu má viesť aj súčasný stav chaosu či skôr obdobia prechodu od postsuverénnych národných štátov k svetovládnej centrálnej moci. Významnú rolu tu zohráva kolonizácia vedomia (no neobmedzená iba na vedomie) Európanov, ktorá je už v plnom prúde.

Rozvoj globálnej informačnej spoločnosti zameraný na výstavbu informačných superdiaľnic je u nás ešte stále iba na začiatku, no jeho komplementárny prvok, médiá masovej komunikácie a medializovaný pbraz sveta nás ovládajú viac ako si to vôbec dokážeme alebo chceme uvedomiť. Orwellovský *Veľký brat* sa nám prihovára z televíznych obrazoviek vo svojom permanentnom monologickom koktali namiešanom z agresivity, z karikovaného sexu, klebiet a triumfálnych fráz ropného kovboja, všetko so sladkastou pachutou banalizujúcej, triviálnej zábavy. Otvára nám svoju láskavú náruč charity, aby sme už prestali viesť ten márný, zatrpknutý, tvrdohlavý

boj s tieňmi a s vlastnou túžbou po pravej skutočnosti, po odkrytí jej pravdivej tváre a jej krásy. Máme zvíťaziť nad sebou a milovať *Veľkého brata*. ([4], 313)

Strácame obozretnosť voči propagande, v domnejšej slobode, nasmerovaní na redukovaný individualizmus, egoizmus a pôžitky s ním spojené, učičkani náhradkovou charitou sme nerozpoznali za škroboškou demokracie skrytý nihilizmus a súčasne v zamatových rukavičkách ukryté kapitalistické pazúry nových, rafinovanejších foriem indoktrinácie, dezorientácie a manipulácie vedomia a konania. Vyraďenie zdravej skepsy z registra našej duševnej činnosti nás môže doviest' k „uzabávaniu sa na smrť“ (Aldous Huxley, Neil Postman).

Dezorientovaní zvrdmi virtuálneho sveta tlačení a elektronických médií utekáme z obtiažnosti, no i opravdivosti priamej ľudskej komunikácie a tak pomáhamo konštruovať paralelnú náhradkovú realitu „globálnej dediny“ s jej bábkami mocných, bezmocných i mudrcov, s ich spoločným svetovým trhovotelevíznym názorom, s utlmenou vôľou i schopnosťou vlastného prirodzeného rozhodovania, autentického rozlišovania a hodnotenia predvádzaných informačných (pseudo)performancií, s postrácanou pamäťou, ktorá nám stačí ešte tak na to, aby sme našli cestu do ohrady, k svojmu mediálnemu stádu.

Zneužívaná televízia dennodenne premieňa naše domácnosti na jaskyne a futruje naše mysle ako droga: sériová pedagogika násilia, strachu a zábavy v nás utvára návyk, až posadnutosť virtualitou, ktorá z cieľ reality vysáva život a zmocňuje sa jeho dynamiky. Virtualita sa zaľudňuje do masových rozmerov (množstvo aktérov v množstve reality šou, tisíc diskontinuálnych momentiek od začiatku, streda a konca jednosmerne za-

nako nie a nie dočkať sa rána. Vedľa mňa ležal Mišo Lechta opásaný granátmi, spal nepokojne, stále sa obracal zakaždým jeho granáty akosi *divne* (...? nečít.) šramotili, stále ma budili, mali neprijemný účinok na spánok. Zobudil som Lechtu.

- Dávaj pozor, ešte vyletíme!

Lechta čosi zahundral a chrápal ďalej.

V susednej izbe, v predizbe i na schodoch driemali Lechtovi chlapi. Bolo ich jedenásť ako v pesničke o Jánošíkových chlapcoch, dvaja boli z Ivanky, po jednom zo Zohora a Stupavy, ostatní boli z bratislavskej gardy, všetko bývalí rodoobranci, poznali sme sa už dávno. Viktor Pecho-Pečner, ktorý bol v marcových dňoch dušou hlavného veliteľstva, práve preto mi ich pridelil, že sme sa poznali a mohli sme si dôverovať.

Iný začiatok je na úhladne napísanej strane. *Chcel autor rozviesť Maláru informáciu?*

Zima bola ešte zimou, ale už marcovou. Ráno toho dňa bolo štiplavé, nútilo do kroku, do rezkeho kroku v ktorom už cítiť jar i keby pod ním vržd'al sneh.

Ponáhľali sme sa k Dunaju. So mnou kráčal Stano Galvánec z Kysúc. Keď som ešte za brieždenia vystúpil z domu slovenskej ligy na Grösslingovej ulici, čakal ma s niekoľkými akademickými gardistami. Čo som sa vrátil z internácie, stále boli pri mne. Okrem nich boli so mnou Lechtovi gardisti. Hovorím „Lechtovi“. Michal Lechta z Ivanky bol v tých dňoch v Bratislave a v okolitých dedinách slávne známy svojim „útokom“ proti maďarským hraniciam. Mal malé dodávkové auto, naplnil ho granátmi, vzal si kamarátov a učil ich ako nimi narábať. Lechta bol starý vojak, vyznamenaný, oslávil sa v dvadsiatych rokoch pri odhalovaní príčin smrti generála M.R. Štefánika. Vtedy mi dával materiál pre noviny. Teraz mi ho pridelil Viktor Pecho-Pečner ako veliteľa „osobnej stráže“, taký honosný titul mal dobrý zvuk, odstrašoval, vtedy som nevedel dosť dobre od koho. Až o polduhu roka som sa dozvedel od Malára, neskoršieho generála, o čo vlastne išlo. Inžinier Pecho-Pečner bol dušou hlavného veliteľstva Hlinkovej gardy po Sidorovom prechode na druhú stranu. Karol Sidor bol od októbra 1938 hlavným veliteľom, ja som bol jeho zástupcom, Dr. Ferdinand Ďurčanský a profesor Matúš Černák boli zboroví.

POZNÁMKA:

1 - Text kurzívou autor v rukopise vlastnou rukou preškrtol

cielených na vzrušenie), no niet v nej ľudskej prítomnosti s osobnostným rastom v konkrétnych vzťahoch so živými úsmevmi či slzami.

Tento socio-psychotechnický návrat do Platonovej jaskyne celkom zjavne nemá za cieľ odomknúť putá divákom tieňohry lži o povahe skutočnosti a vyviesť ich von, na cestu vinúcu sa k svetlu pravej skutočnosti, na cestu poznania jej nefalšovanej tváre a vlastného miesta v nej, vlastných možností konať v nej autenticky, pravdivo, krásne a dobre. Realita má už zostať neprístupná. Do občana zredukovaného na diváka sa premietajú digitalizované obrázky (klipy) nepravé, atomizovanej skutočnosti. Pravá skutočnosť, pravda, právo a spoločenská spravodlivosť (všetko slová so spoločným koreňom) sú už len „slová, slová, slová“: pastviný abstrakcií, ktoré spásajú plechové ústa lokajov moci alebo stratený raj, o ktorom rojčime v našom snení s hlavou obrátenou do minulosti, s otvorenými očami vystrašenými z pohľadu do budúcnosti. A prítomnosť je už len vákuom televíznej obrazovky.

Vedení vodcami bez zodpovednosti, ktorí pokrývajú celé krajiny bombovými kobercami, zvestujú slobodu drogami, biologickými a chemickými zbraňami, finančne znásilňujú celé kultúry a dvadsaťštyri hodín denne nám navrávajú, že to všetko podstupujú pre dobro ľudstva, slepo blúdime na lodi bláznov so zlomenými sťažňami charakteru a sociálneho porozumenia v otrávených vodách deštrukcie.

LITERATÚRA

[1] PLATON: *Dialógy*. 2. zv. Bratislava, Tatran 1990.

[2] HUNTINGTON, S. P.: *The Clash of Civilizations?*. In: *Foreign Affairs*, Vol. 72, 1993, No. 3.

[3] BRZEZINSKI, Z.: *The Grand Chessboard*. Basic Books 1997.

[4] ORWELL, G.: 1984. Praha, KMA 2000. JOZEF PAUER

Tak teda,
otec,
sám si zostal.

Čo nepolámali dve vojny,
čo nedokopali zdivočené kone,
čo neprikvačili rebrňáky,
čo neobjali storočné agáty,
dotlelo na slame.
Došlo kúsok za stanicu.

Čnie mesiac z pleca tmy,
odvíja veža žltú gázu víchrov.
Padajú na zem orechové fáče,
pride, čo ich pozbiera.

Šuchoce muška v družstevných vencov.
Sú piesne, ktoré nik nespieva,
sú piesne, ktoré nik nepočúva,

SEVERÍN ZRUBEC

Vy večne zem

Na pamiatku môjho otca Rudolfa Zrubca (1897 – 1966), roľníka z Lúcnice nad Žitavou

sú piesne sama horská krv,
berie do prstov kroky, cestu, most,
zavesí na suchý konár:
Čierna zástava nad všetkým,
o čo sa bojovalo.

Ty večne sama zem,
vy večne sama zem,
pluhy a slnko,
kosy a slnko,
slnko a živá ruža hrudy pod vami,
nad vami
a srdce jarný zelenkavý brest – prečo neprší,
srdce jarné siatiny – prečo prší,
na roli zvoní na zore,
na roli zvoní na poludnie,
na roli zvoní na večer,
hrkoce voz, erdzia kone, mučia kravy,
dudle mláčačka, vezú sa biele vrecia,
zreje kukurica, pristavujú vagóny na repu,
dozrelo portugalské a kadarka,
prerástli agáty,
prerástli vrbý svoje leto.

A ty večne zem,
a vy večne zem,
šediny planéty v kukuričných viazaniach,
šediny planéty v pohári vína,
vy večná dobrá zem.

My všetci strašne múdri
rozdávači perníkov a zrkadielok,
ligotavých stužičiek,
premerali sme chotáre,
za stolom siali a žali,
uderili pečiatky,
vzali baretky a aktovky:
želáme vám veľa úspechov,
mnoho zdravia!
A podobný vychladnutý popol.

Natiahli si autá
benzinové rukavičky.

A potom to spadlo
presne na váš chrbát.
A už to nikto nedokázal
sňať z vašich kostnatých chrbtov,
ani perká, čo vám dali
za dokrkvané klobúky, ovenčené
traktory, kombajny, mláčačky,
májky na novej streche

už nikto nedokázal
sňať z vašich kostnatých chrbtov
váhu troch veľkých betónových písmien,
sto neviditeľných dlhozobých vrán,
vidieť ich spoza transparentov,
jedna a pol pracovnej jednotky denne
a stále viac chrbty k zemi,
prastaré višne,

aby sa ľahšie nieslo,
my to unesieme
my to budeme niesť,
my sme vždy niečo niesli.

A my strašne múdri:
zahráme vám pesničku,
donesieme pivo.

A vy zas ako pred sto rokmi,
ako pred tisíc rokmi:
roľa,
maštal',
vinohrad,
počkaj, ušúľam si cigaretu,
nedeľa,
zvoní...

A vy ste padali z naložených vozov,

štíepali skutočné stavce v skutočných chrb-
toch,
lámali rebrá, anatomické lopatky,
kaličili nohy
o prah toho, čo bolo sama stužka,
večne od blata,
večne s blatom,
vy večne sama zem.

Zahráme vám pesničku,
vašu obľúbenú...

Zahráli sme,
ale sami ste si ju museli spievať,
k tancu boli už ťažké nohy
a neskorá noc.
Tak sa išlo spať.

Vy sama večná zem
nazobaná v kútikoch očí,
v osudovej výhre na dlani,
za krídlami nechtov
na obvod starých žíl,
zviazaná do uzlíka
hlboko v dolinách kostí a šliach,
v jazykoch svalov,
v diferenciáli čela:
vytknutý členok,
prižmúrený zrak,
zdrevenené hrdlo.

To je to, čo sa začínalo každé ráno,
čo sa neskončilo večer,
čo sa neskončilo v noci,
aby sa ráno znovu začalo,
nad čím strapaté frázy dvíhali tenký krk,
významne špúlili gamby
a potom za chrbtom hrkotali
ofajčenými zubami,

to je to, čo sa nehodilo na stožiare,
čo nemohli pochopiť,
čo nevedeli pochopiť,
čo dosiaľ nepochopili
a čo už asi nikdy nepochopia,
kam papier, tam plášť,
fištrónsky podpis na výplatnej listine,
rýchly,
nečitateľný,
slovom plevný prach,
pleva,
prach.

Pofukujú, povievaj,
vetriček voňavý...

Tak teda, otec, sám si zostal...

Víchor sa premenil na viničné zrnko,
hlboko pod obočím kresadlo,
nenájde sa, kto z neho vyženie,

kto z neho oheň vypoždravuje,
mračí sa v rukách,
ide dážd',
chytajte jablone a včely,
nič sa nekončí, všetko sa len začína,
každý deň sa všetko iba začína,
zubami zmrznutých snehov
drkocú ústa polí.

Noc rievie viniča
rastie v tmavý stoh,
nesmierne hustý mušt.
Rozmliaždený mesiac
hrká v starých konároch orechov,
pochodové bubne:
nieť, kto by pochoval,
keď si už
zlava,
sprava,
sám.

Kukuričný klas,
hlas hnedých šrotovníkov,
zvráskaná viničná hlava.
Ostatní všetci kúsok za stanicou.

Šuchoce inovat'
v družstevných vencoch,
zástava nad všetkým,
o čo sa bojovalo.

Kto sa tu ubráni,
kto zrýchli krok,
kto vie, čo sa tu všetko ešte len začína...

Blahoslavené ruky, hlavy, chrbty, nohy,
blahoslavené kľatby, hnevy,
úderý motykou i päťou,
blahoslavené sviatočné zvony,
nedele,
blahoslavený hrubý smiech,
teda na zdravie!

My strašne múdri
a diplomami Alma mater
i bez nich,
my, my, my, my preskočíme,
pozdvihneme,
uplatníme,
zariadíme,
vyskladníme,
zabezpečíme...

My, my, my...

Ale áno, určite,
najistejšie pri fľaši...

Letný lejačik
a roztrasené kolená,
všade je klzko,
nech pride šesťstotrojka,
ináč sa to nedá...

Blahoslavení,
čo boli večne peši,
čo večne boli zem,
večná dobrá zem.

Snímka: Teodor Križka

Úvodná modlitba

Svätý Otec:

V mene Otca i Syna i Ducha Svätého
R. Amen

Pane Ježišu, tvoje utrpenie je príbehom celého ľudstva: príbehom, kde sú dobrí ponižovaní, pokorní... napádani, čestní... pošliapaní a tí, čo majú čisté srdce, sú hanebne zosmiešnení. Kto bude víťazom? Kto vyriekne posledné slovo? Pane Ježišu, my veríme, že Ty si posledným slovom: v Tebe dobrí už zvíťazili, v Tebe pokorní už triumfujú, v Tebe sú čestní korunovaní a tí, čo majú čisté srdce, žiaria ako hviezdy za noci. Pane Ježišu, dnes večer opäť prejdeme cestou tvojho kríža, vediac, že je to aj naša cesta. Ale jedna istota nás predsa osvecuje: cesta nekončí na kríži, ale ho presahuje, vedie do Kráľovstva Života a do explózie Radosti, ktorú nám nikto nikdy nebude môcť vziať!

Lektor:

Ó Ježišu, zastavujem sa premýšľajúc pri tvojom kríži: Aj ja som ho vyrobila mojimi hriechmi! Tvoja добрota, ktorá sa nebráni a nechá sa ukrižovať, je tajomstvom, ktoré ma presahuje a hlboko ma dojíma. Pane, ty si prišiel na svet kvôli mne, aby si ma hľadal, aby si ma zanesol do Otcovho objatia: do objatia, ktoré mi tak chýba! Ty si Tvárou dobra a milosrdenstva: preto ma chceš zachrániť! V mojom vnútri je veľa sebeckta: príď so svojou nekončiacou láskou! V mojom vnútri je pýcha a zloba: príď so svojou miernosťou a poníženosťou! Pane, hriešnikom, ktorého treba zachrániť, som ja: márnratný synom, ktorý sa má vrátiť som ja! Pane, daj mi dar slz, aby som opäť objavil slobodu a život, pokoj a radosť v Tebe.

PRVÉ ZASTAVENIE

Pán Ježiš je odsúdený na smrť

K: Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.
L: Lebo si svojim krížom vykúpil svet.Z *Evanjelia podľa Matúša* (27, 22-23.26)

Rozprávač: Pilát im povedal:
Hlas: „Čo mám teda urobiť s Ježišom, ktorý sa volá Mesiáš?“
R. Všetci volali:
H. „Ukrižovať ho!“
R. On vravel:
H. „A čo zlé urobil?“
R. Ale oni tým väčšmi kričali:
H. „Ukrižovať ho!“
R. Vtedy im prepustil Barabáša; Ježiša však dal zbíčovovať a vydal ho, aby ho ukrižovali.

Meditácia

Všetci dobre poznáme túto scénu odsúdenia: je to každodenný výjav! Ale v duši nás spaľuje otázka: prečo je možné odsúdiť Boha? Prečo Boh, keď je všemohúci, predstavuje sa v rúchu slabosti? Prečo sa Boh necháva napadnúť pýchou a násilím a ľudskou aroganciou? Prečo Boh mlčí? Božie mlčanie znamená pre nás muky, je našou skúškou, ale aj očisťovaním nášho zhonu, je terapiou našej túžby po pomste. Božie mlčanie je pôdou, kde zomiera naša pýcha a rodí sa pravá viera, viera pokorná, viera, ktorá nekladie Bohu otázku, ale sa mu zveruje s detinskou dôverou.

Modlitba

Pane, aké ľahké je odsúdiť! Aké ľahké je kameňovať: kamene odsudkov a klebiet, kamene ľahostajnosti a opustenia! Pane, ty si si vybral miesto na strane porazených, na strane ponížených a odsúdených. Pomôž nám, aby sme sa nikdy nestali katmi bezbranných bratov, pomôž nám odvážne sa postaviť na obranu slabých, pomôž nám odmietnuť vodu Piláta, pretože ona neobmýva ruky, ale poskvrňuje ich nevinnou krvou.

Všetci: Otče náš...

Stála Matka bolestivá
vedľa kríža ľútostivá,
keď na ňom Syn milý pnel.

DRUHÉ ZASTAVENIE

Pán Ježiš berie na svoje plecia kríž

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.
L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.Z *Evanjelia podľa Matúša* (27, 27-31)

R. „Vladárovi vojaci vzali Ježiša do vládnej budovy a zhromaždili k nemu celú kohortu. Vyzliekli ho a odeli do šarlátového plášt'a, z trnia uplietli korunu a položili mu ju na hlavu, do pravej ruky mu dali trstinu, padali pred ním na kolena a posmievali sa mu:

H. Buď pozdravený, židovský kráľ!

R. Pľuli naňho, brali mu trstinu a bili ho po hlave. Keď sa mu naposmievali, vyzliekli ho z plášt'a a obliekli mu jeho šaty. Potom ho vyviedli, aby ho ukrižovali“.

Meditácia

V utrpení Krista sa odrazila nenávisť, naša nenávisť, nenávisť celého ľudstva. V utrpení Krista naša zloba pôsobila zoči-voči добрote, naša pýcha vybuchla s podráždenosťou zoči-voči pokore, uvedomili sme si našu skazenosť pred žiariacou jasnosťou Boha! A takto sme sa... stali krížom Boha! My pochábi buríči, my s našimi absurdnými hriechmi,

koj a radosť; oddeľuje vás od života a sužuje vás vo vašom vnútri, ktoré je priestorom slobody a dôstojnosti“. Vyjdite! Vyjdite!

Modlitba

Pane, stratili sme zmysel hriechu! Dnes sa obraňuje ľstivou propagandou, naruby obrátená apológia zla, absurdný kult satana, bláznivý postoj porušovania, falošná a nenáležitá sloboda, ktorá ospevuje rozmar, nerest' a egoizmus predstavujú ich ako výdobytk civilizácie. Pane Ježišu, otvor nám oči: daj, aby sme videli bahno, aby sme ho v hĺbke spoznali, aby plač ľútosti obnovil v nás čistotu a priestor opravdivéj slobody. Otvor nám oči, Pane Ježišu!

Všetci: Otče náš...

Ó, jak smutná, doráňaná
bola ona požehnaná
Matka Syna Božieho

ŠTVRTÉ ZASTAVENIE

Pán Ježiš sa stretá so svojou matkou

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.

R. „Ježiš povedal svojim učeníkom: H. „Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma.““

Meditácia

Šimon Cyrénsky, si malým, chudobným, neznámym roľníkom, o ktorom sa nepíše v historických knihách. A predsa ty tvoríš dejiny! Napísal si jednu z najkrajších kapitol v dejinách ľudstva: nesieš kríž iného, dvihaš bremeno a zabraňuješ, aby gniavilo obeť. Prinavraciaš každému z nás dôstojnosť, pripomínajúc, že sme to my sami, hoci nemyslíme na seba samých. Pripomínaš nám, že Kristus nás čaká – na ulici, na odpočívadle, v nemocnici, vo väzení ...na predmestiach našich miest. Kristus nás čaká...! Spoznáme ho? Pomôžeme mu? Alebo azda umrieme v našom egoizme?

Modlitba

Pane Ježišu, zhasína láska a svet sa stáva studeným, nepohostinným, neobývateľným. Rozbí okovy, ktoré nám bránia vyjsť k iným. Pomôž nám opäť nájsť seba samých v láske. Pane Ježišu, blaho-

obidve. Stačil by krok a chudobní by si mohli sadnúť k stolu poloziac smútok na stôl egoistov, ktorí nedokážu oslavovať sami. Pane Ježišu, stačil by krok! Pomôž nám ho urobiť, pretože vo svete sa vyčerpávajú všetky zásoby radosti. Pomôž nám, Pane!

Všetci: Otče náš...

Kto by nebol rozžalovaný,
pozorujúc bolesť Ženy,
ako trpí so Synom?

SIEDME ZASTAVENIE

Pán Ježiš druhý raz padá pod krížom

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.
L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.Z *Knihy proroka Jeremiáša* (12, 1)

R. „Pravdu máš ty, Pane, keď sa súdím s tebou, jednako chcem s tebou hovoriť o práve: Prečo sa darí ceste zločincov, v pokoji si žijú všetci odbojníci?“

Z *Knihy žalmov* (37, 1-2.10-11)

V. „Nerozhorčuj sa nad ničomníkmi a nežiarli na tých, čo pášu nepravosť. Ved' oni uschnú rýchlo ako tráva a zvädnú ako zelená bylina. Ešte chvíľku a už nebude hriešnika; budeš hľadať jeho miesto, a nenájdeš. Tíchi však zdedia zem a budú žiť v šťastí a pokoji.“

Meditácia

Naša arogantnosť, naše násilie, naše nespravodlivosti doliehajú na telo Krista. Doliehajú... a Kristus znova padá, aby v nás ukázal neznesiteľnú ťažobu nášho hriechu. Ale čo je to, čo dnes mimoriadnym spôsobom zraňuje sväté telo Krista? Zaiste je bolestné utrpenie Boha útok zoči-voči rodine. Zdá sa, akoby dnes fungoval istý druh Antigenezis, antiobraz, diabolská pýcha, ktorá chce likvidovať rodinu. Človek by chcel po novom objaviť ľudstvo upraviť tú gramatiku života, ktorú Boh naplánoval a ktorú si želel. Avšak, ak my, čo nie sme Bohom, chceme nahradiť Boha, je to tá najbláznivejšia arogancia, je to najnebezpečnejšie podujatie. Kristov pád nám otvára oči, dáva nám opäť uzrieť krásnu tvár, pravdivú tvár, svätú tvár rodiny. Tvár rodiny, ktorú potrebujeme všetci.

Modlitba

Pane Ježišu, rodina je Božím snom zvereným ľudstvu; rodina je iskra z Neba rozšírená v ľudstve; rodina je kolíska, kde sme sa narodili a kde sa neustále rodíme v láske. Pane Ježišu, vstúp do našich domovov a zaspievaj pieseň života. Zapáľ znovu svetlo lásky a daj nám pociťť krásu z toho, že sme spojení navzájom v objatí života: život napájaný dychom Božím, dychom Boha, ktorý je Láska. Pane Ježišu, zachráň rodinu, aby sa zachránil život! Pane Ježišu, zachráň moju, našu rodinu!

Všetci: Otče náš...

Pre hriech ľudu bezbožného
vidí Syna mučeného,
jak ho človek zbíchoval.

ÔSME ZASTAVENIE

Pán Ježiš napomína plačúce ženy

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.
L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.Z *Evanjelia podľa Lukáša* (23, 27-29.31)

R. „Šiel za ním veľký zástup ľudu aj žien, ktoré nad ním kvílili a nariekali. Ježiš sa k nim obrátil a povedal:

H. „Dečery jeruzalemské, neplačte nad mnou, ale plačte samy nad sebou a nad svojimi deťmi. Lebo prichádzajú dny, keď povedia: Blahoslavené neplodné, loná, čo nerodilí, a prsia, čo nepridávali! ...Lebo keď toto robia so zeleným stromom, čo sa stane so suchým?“

Meditácia

Plač jeruzalemských matiek zaplavuje súcitom cestu odsúdeného, zmierňuje ukrutnosť popravy a pripomína nám, že všetci sme deti, ktoré vyšli z objatia matky. Ale plač jeruzalemským matiek je len malou kvapkou rieky žiaľu, ktorá vyvierá z matiek, matiek ukrižova-

Krížová cesta Benedikta XVI.

Meditácie a modlitby Mons. Angela Comastriho, generálneho vikára Jeho Svätosti pre Vatikán a riaditeľa Fabriky sv. Petra

sme postavili kríž nášho nepokoja a nášho nešťastia: sami sme si pripravili svoj trest. Ale Boh berie kríž na svoje plecia, náš kríž, a vyzýva nás silou svojej lásky. Boh berie kríž! Nepochopiteľné tajomstvo dobra! Tajomstvo pokory, ktorá nás zahanbuje, keď zotrúvame v pýche!

Modlitba

Pane Ježišu, ty si vstúpil do ľudských dejín, ktoré sa stali nepriateľské voči tebe ,Gv 1, 10-11, odbojnú voči Bohu, pomiatli sa z hrdosti, ktorá verí, že človek je „veľký“ ...ako jeho tieň! Pane Ježišu, ty si nás nenapadol, ale nechal si sa nami napadnúť, mnou, každým! Uzdrav ma, Ježišu, svojou trpezlivosťou, vylieč ma svojou pokorou, obnov ma ako stvorenie: mňa malého, ... ktorého ty nekonečne miluješ!

Všetci: Otče náš...

Ach, tej Matke prežalostnej,
zarmútenej a bolestnej
sedmorý meč v duši tkvel.

TRETIE ZASTAVENIE

Pán Ježiš prvý raz padá pod krížom

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.
L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.Z *Knihy proroka Izaiáša* (53, 4-6)

R. „Vskutku on niesol naše choroby a našimi bôľmi sa on obťažil, no my sme ho pokladali za zbitého, strešaného Bohom a pokoreného. On však bol prebodnutý pre naše hriechy, strýznený pre naše nepravosti, na ňom je trest pre naše blaho a jeho ranami sme uzdravení.

H. Všetci sme blúdili ako ovce, išli sme každý vlastnou cestou; a Pán na neho uvalil nepravosť nás všetkých.“

Meditácia

Podľa ľudského zmysľania, Boh nemôže padnúť... no predsa padá. Prečo? To nemôže byť znak slabosti, ale iba znak lásky: posolstvo lásky pre nás. Tým, že padol pod ťarchou kríža, nám Ježiš pripomína, že hriech ťaží, hriech ponízuje a nič, hriech trestá a spôsobuje zlo: preto hriech je zlom! Ale Boh nás miluje a chce naše dobro; a láska ho poháňa, aby volal na hluchých, na nás, ktorí nechceme počúvať: „Vyjdite z hriechu, pretože vám robí zle. Odoberá vám po-

L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Z *Evanjelia podľa Lukáša* (2, 34-35.51)

R. „Simeon ich požehnal a Márii, jeho matke, povedal:

H. „On je ustanovený na pád a na povstanie pre mnohých v Izraeli a na znamenie, ktorému budú odporovať, – a tvoju vlastnú dušu prenikne meč –, aby vyšlo najavo zmýšľanie mnohých srdc.“

R. Potom sa s nimi vrátil do Nazareta a bol im poslušný. A jeho matka zachovávala všetky slová vo svojom srdci“.

Meditácia

Každá matka je obrazom lásky, príbytkom nežnosti a vernosti, ktorá neopúšťa, pretože skutočná matka miluje aj vtedy, keď nie je milovaná. Mária je Matkou! Ženskosť v nej nie je zatienená, a láska nie je poškvrnená prejavmi egoizmu, ktoré uväzňujú a uzatvárajú srdce. Mária je Matkou! Jej Srdce stojí verne pri Srdci Syna trpí a nesie kríž a cíti na svojom tele všetky rany, čo sú na tele Syna. Mária je Matkou! a neprestáva byť Matkou: pre nás, navždy!

Modlitba

Pane Ježišu, všetci potrebujeme Matku! Potrebujeme lásku, ktorá by bola pravá a verná. Potrebujeme lásku, ktorá nikdy nezakolíše, lásku, ktorá by bola bezpečným útočiskom v čase strachu, bolesti a skúšky. Pane Ježišu, potrebujeme ženy, manželky, matky, ktoré navrátia každému človeku krásnu tvár ľudskosti. Pane Ježišu, potrebujeme Máriu: ženu, manželku, matku, ktorá nikdy nepokriví a nezaprie lásku! Pane Ježišu, prosíme ťa za všetky ženy sveta!

Všetci: Otče náš...

Jak plakala a trpela
svätá Matka, keď videla
muky Syna milého.

PIATE ZASTAVENIE

Šimon z Cyrény
pomáha Pánu Ježišovi niesť krížK. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.
L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.Z *Evanjelia podľa Matúša*. 27, 32; 16, 24

R. „Ako vychádzali, stretli človeka z Cyrény, menom Šimona. Toho prinútili, aby mu niesol kríž.“

Modlitba

Pane Ježišu, stačil by krok a svet by sa mohol zmeniť! Stačil by krok a do rodiny by sa vrátil pokoj; stačil by krok a žobrák by už nebol viacej sám; stačil by krok a chorý by pocítil ruku, ktorá mu potriasa rukou, ... aby sa tak vyliečili

ných, matiek vrahov, matiek narkomanov, matiek teroristov, matiek násilníkov, matiek pomätencov: ...no jednako matiek! Plač ale nestačí. Plač sa má preliať do lásky, ktorá vychováva. Do odvahy, ktorá vedie, do prítomnosti, ktorá napráva, do dialógu, ktorý buduje, do prítomnosti, ktorá hovorí! Plač má zabrániť ďalším nárekom.

Modlitba

Pane Ježišu, ty poznáš plač matiek, ty vidíš v každom dome toľko bolesti, počuješ tiché stonanie toľkých matiek zranených deťmi: zranených až na smrť...ostávajú živé! Pane Ježišu, rozpusť zrazeniny tvrdosti, ktoré znemožňujú obeh lásky v tepnách našich rodín. Daj nám nanovo, aby sme sa cítili ako deti. Aby sme dali našim matkám - tu na zemi i v nebi - dôvod na hrdosť, že nás porodili a radost', žeby sme mohli požeňovať deň, keď sme sa narodili. Pane Ježišu, osuš slzy matiek, aby sa vrátil úsmev na tváre detí, na tváre všetkých.

Všetci: Otče náš...

Vidí, ako Syn mileny dokonáva opustený, dušu Otcu odovzdal.

DEVIATE ZASTAVENIE

Pán Ježiš tretí raz padá pod krížom

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti. L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Z *Knihy proroka Habakuka* (1, 12-13; 2, 2-3)

R. „Či nie si ty, Pane, od pradávna? Mój Bože, mój Svätý, nezomrieme! Pane, pre súd si ho ustanovil; Skala, pre karchanie si ho postavil. Máš čisté oči, nechceš vidieť zlo a nemôžeš hľadiť na nešťastie. Prečo hľadiš mlčky na protivníkov, keď zločinci hlcú lepších od seba?“

H. „Pán mi odpovedal: „Napiš videnie, a to jasne na tabuľu, aby sa dalo plynne čítať. Lebo videnie je ešte na určený čas, no náhli sa ku koncu a nesklame; ak sa oddiali, čakaj naň, veď určite príde a nezmešká.““

Meditácia

Pascal to správne vystihol: „Ježiš zostáva v agónii až do konca sveta; Ty vtedy nesmieš spať“. Kde ale dnes prežíva Ježiš svoju agóniu? Rozdelenie sveta na oblasti blahobytu a oblasti chudoby... to je dnes Kristova agónia. Svet sa dnes akoby skladal z dvoch izieb: v jednej sa plytvá, v druhej sa hynie; v jednej sa zomiera z hojnosti, v druhej sa zomiera z chudoby; v jednej je strach z obezity, v druhej je hlad po láske. Prečo neotvoríme dvere? Prečo nevytvoríme jeden jediný stôl? Prečo nechápeme, že chudobní sú terapiou pre bohatých? Prečo? Prečo? Prečo sme takí slepi? Prečo?

Modlitba

Pane Ježišu, človeka, ktorý žije preto, aby zhromažďoval si nazval bláznom! Áno, bláznom je ten, kto si myslí, že niečo vlastní, lebo iba jeden jediný je Vlastníkom sveta. Pane Ježišu, svet patrí tebe, iba tebe. A ty si ho dal všetkým, aby zem bola jedným domom, čo všetkých sýti a ochraňuje. Zhromažďovať preto znamená kraťnúť, ak mármivé hromadenie bráni iným žiť. Pane Ježišu, urob koniec pohoršeniu, ktoré rozdeľuje svet na vily a baraky. Pane, nauč nás znovu bratskosti!

Všetci: Otče náš...

Ó ty, Matka, žriedlo lásky, nech prežívam bôľ tvoj ťažký a nech s tebou nariekam.

DESIATE ZASTAVENIE

Vojaci si delia Ježišove šaty

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti. L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Čítanie z *Evanjelia podľa Jána* (19, 23 – 24)

C. “Keď vojaci Ježiša ukrižovali, vzali jeho šaty a rozdelili ich na štyri časti, pre každého vojaka jednu. Vzali aj

spodný odev. Ale tento odev bol nezošívaný, odhora v celku utkaný. Preto si medzi sebou povedali: V. „Netrhajme ho, ale losujeme oň, či bude!“

C. Aby sa splnilo Písmo: „Rozdelili si moje šaty a o môj odev hodili lós.““

Meditácia

Vojaci vzali násilne ako zloději Ježišovi odev a pokúsili sa obráť ho aj o jeho cudnosť a dôstojnosť. No Ježiš je cudnosťou, Ježiš je dôstojnosťou človeka a jeho tela. A pokorené Ježišovo telo sa stáva obžalobou všetkých pokorení ľudského tela, ktoré Boh stvoril ako tvár duše a jazyk na vyjadrenie lásky. Dnes sa však telo často predáva a kupuje – na chodníkoch miest, na chodníkoch televízie, v domoch, ktoré sa stali chodníkmi. Kedy pochopíme, že zabíjame lásku? Kedy pochopíme, že bez čistoty telo nežije a nemôže splodiť život?

Modlitba

Pane Ježišu, okolo čistoty sa ľstivo rozhostilo všeobecné ticho: nečisté ticho! Ba dokonca sa rozšírilo presvedčenie – úplne falošné! – že čistota je nepriateľkou lásky. Opak je pravdou, ó Pane! Čistota je nevyhnutnou podmienkou, aby sme mohli milovať: milovať opravdivo, milovať verne. Nakoniec, Pane, ak niekto nie je pánom seba samého, ako sa môže darovať? Iba kto je čistý, môže milovať; iba kto je čistý, môže milovať bez toho, aby znečistil. Pane Ježišu, mocou svojej krvi vyliatej z lásky, daruj nám čisté srdcia, aby sa vo svete znovu zrodila láska, láska, po ktorej všetci tak veľmi túžime.

Všetci: Otče náš...

Nech mi srdce láskou planie ku Kristovi neprestajne, veď on je môj Boh a Pán.

JEDENÁSTE ZASTAVENIE

Ježiša pribíjajú na kríž

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti. L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Čítanie z *Evanjelia podľa Matúša* (27, 35 – 42)

C. “Keď ho ukrižovali, hodili lós a rozdelili si jeho šaty. Potom si posadali a strážili ho. Nad hlavu mu dali nápis s označením jeho viny: „Toto je Ježiš, židovský kráľ!“ Vedno s ním ukrižovali aj dvoch zločincov: jedného sprava, druhého zľava. A tí, čo šli okolo, rúhali sa mu, potriasali hlavami a vraveli:

V. „Ty, čo zboríš chrám a za tri dni ho znova postavíš, zachráň sám seba! Ak si Boží Syn, zostúp z kríža!“

C. Podobne sa mu posmievali aj veľkňazi so zákonníkmi a staršími:

V. „Iných zachraňoval, sám seba nemôže zachrániť. Je kráľom Izraela; nech teraz zostúpi z kríža a uveríme v neho.““

Meditácia

Tie ruky, ktoré všetkých žehnali, sú teraz pribité na kríž, tie nohy, ktoré toľko chodili, aby rozsievali nádej a lásku, sú teraz pripútané k mučiacemu nástroju. Prečo, ó Pane? Z lásky! Prečo utrpenie? Z lásky! Prečo kríž? Z lásky! Prečo si, ó Pane, nezostúpil z kríža a neodpovedal na naše provokovanie? Nezišiel som z kríža, pretože by som tak pomazal za vládkyňu sveta silu, avšak jedinou silou, ktorá môže zmeniť svet, je láska. Prečo, ó Pane, toto preťažké bremeno? Aby som vám povedal, že Boh je Láska, nekonečná Láska, všemocná Láska. Veríte mi?

Modlitba

Ukrižovaný Ježišu, všetci nás môžu oklamať, opustiť, sklamať: iba ty nás nikdy nesklameš! Ty si dopustil, aby ťa naše ruky kruto pribili na kríž, aby si nám povedal, že tvoja láska je pravá, úprimná, verná, neodvolateľná. Ukrižovaný Ježišu, naše oči vidia tvoje pribité ruky, ktoré sú však schopné darovať pravú slobodu; vidia tvoje nohy pripúvané klincami, no predsa schopné ísť a umožniť iným chodiť. Ukrižovaný Ježišu, je ko-

nec s klamlivou predstavou o šťastí bez Boha. Vraciame sa k tebe, jedinej nádeji a jedinej slobode, jedinej radosti a jedinej pravde: Ukrižovaný Ježišu, zmiluj sa nad nami hriešnymi!

Všetci: Otče náš...

Svätá Matka, Krista rany, ktorými bol doráňaný, hlboko mi v srdce vtláč.

DVANÁSTE ZASTAVENIE

Ježiš umiera na kríži

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti. L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Čítanie z *Evanjelia podľa Jána* (19, 25 – 27)

C. “Pri Ježišom kríži stála jeho matka, sestra jeho matky, Mária Kleopasova, a Mária Magdaléna. Keď Ježiš uzrel matku a pri nej učeníka, ktorého miloval, povedal matke:

V. „Žena, hľa, tvoj syn!“

C. Potom povedal učeníkovi:

V. „Hľa, tvoja matka!“

C. A od tej hodiny si ju učeník vzal k sebe.“

Čítanie z *Evanjelia podľa Matúša* (27, 45 – 46. 50)

C. “Od dvanástej hodiny nastala tma po celej zemi až do tretej hodiny popoludní. Okolo tretej hodiny zvolal Ježiš mocným hlasom:

V. „Eli, Eli, lema sabakhthani?“

C. čo znamená:

V. „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“

C. Ježiš však znova zvolal mocným hlasom a vydýchol dušu.“

Meditácia

Človek si pyšne pomyslel: Boh je mŕtvý! Ale ak umrie Boh, kto nám dá život? Ak umrie Boh, čo je život? Život je láska! Teda kríž neznačí smrť Boha, ale je okamihom, v ktorom sa láme krehká ľudská škrupina, ktorú vzal na seba Boh, a uniká záplava lásky, ktorá obnoví ľudstvo. Z kríža sa rodí Šavlov nový život, z kríža sa rodí Augustínov nový život, z kríža sa rodí šťastná Františkova chudoba, z kríža sa rodí žiarivá dobrota Vincenta de Paula; z kríža sa rodí hrdinstvo Maximilána Kolbeho, z kríža sa rodí láska Matky Terézie z Kalkaty, z kríža sa rodí odvaha Jána Pavla II., z kríža sa rodí revolúcia lásky: preto kríž nie je smrťou Boha, ale je narodením a jeho lásky na svet. Buď poženhaný Kristov kríž!

Modlitba

Pane Ježišu, v tichu dnešného večera počujeme tvoj hlas: „Žízniť! Žízniť po tvojej láske!“ V tichu tejto noci počujeme tvoju modlitbu: „Otče, odpusť im! Otče odpusť im!“ V tichu dejín počujeme tvoje volanie: „Je dokonané.“ Čo je dokonané? „Všetko som vám dal, všetko som vám povedal, priniesol som vám najkrajšiu zvesť: Boh je láska! Boh vás miluje!“ V tichu srdca cítime pohľadanie tvojho posledného daru: „Hľa tvoja mama: moja mama!“ Vďaka, Ježišu, že si Márii zveril úlohu každý deň nám pripomínať, že zmyslom všetkého je Láska: Božia láska zasadaná do sveta ako kríž! Vďaka, Ježišu!

Všetci: Otče náš...

Na bolestiach Syna tvojho, za mňa z lásky trpiaceho, nech mám podiel, v srdci plač.

TRINÁSTE ZASTAVENIE

Ježiša skladajú z kríža do náručia matky

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti.

L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Čítanie z *Evanjelia podľa Matúša* (27, 55. 57 – 58; 17, 22 – 23)

C. “Boli tam a zobrať sa pozerali mnohé ženy, ktoré sprevádzali Ježiša z Galiley a posluhovali mu. Keď sa zvečierilo, prišiel zámožný človek z

Arimatey, menom Jozef, ktorý bol tiež Ježišovým učeníkom. Zasiel k Pilátovi a poprosil o Ježišovo telo. Pilát rozkázal, aby mu ho dali“.

C. “Keď boli spolu v Galilei, Ježiš im povedal:

V. „Syn človeka bude vydaný do rúk ľudí; zabijú ho, ale tretieho dňa vstane z mŕtvych.“

C. A oni sa veľmi zarmútili.“

Meditácia

Zločin je dokonán: zabili sme Ježiša! A Kristove rany pália Máriu v Srdci, zatiaľ čo samotný žiaľ objíma Matku so Synom. Pieta! Áno, pieta je výkrikom, pohnutý a ranený je ňou aj ten, kto je zvyknutý spôsobovať rany. Pieta! Zdá sa nám, že máme s Bohom súcit, avšak znova je to Boh, kto má s nami súcit. Pieta! Bolesť už nie je beznádejná a ani nikdy nebude, pretože Boh prišiel trpieť s nami. A vari si možno s Bohom zúfať?

Modlitba

Ó Mária, vo svojom Synovi objímaš každého syna a cítiš utrpenie všetkých matiek sveta. Ó Mária, tvoje slzy tečú storočiami, brázdia líca a plačú plačom všetkých ľudí. Ó Mária, ty poznáš bolesť... no ver! Ver, že mraky nezakryjú slnce, ver, že noc pripravuje úsvit. Ó Mária, ty, ktorá si spievala Magnifikat, zapievaj nám pieseň, ktorá premôže bolesť tak, ako sa pri bolestnom pôrode rodí život. Ó Mária, pros za nás! Pros, aby aj k nám prišla a naplnila nás pravá nádej.

Všetci: Otče náš...

Daj, nech s tebou plačem, kvílím, a nech s Kristom spocútim, kým len tuná budem žiť.

ŠTRNÁSTE ZASTAVENIE

Ježiša vkladajú do hrobu

K. Klaniame sa ti, Kriste, a dobrorečíme ti. L. Lebo si svojim krížom vykúpil svet.

Čítanie z *Evanjelia podľa Matúša* (27, 59 – 61)

C. “Jozef vzal tel, zavinul ho do čistého plátna a uložil do svojho nového hrobu, ktorý si vytesal do skaly. Ku vchodu do hrobu privrátil veľký kameň a

odišiel. Bola tam Mária Magdaléna a iná Mária a sedeli oproti hrobu.“

Knihá žalmov (16, 9 – 11)

V. „Preto sa raduje moje srdce a moja duša plesá aj moje telo odpočívá v nádeji. Lebo nenecháš moju dušu v podsvetí a nedovolíš, aby tvoj svätý videl porušenie. Ukážeš mi cestu života. U teba je plnosť radosti, po tvojej pravici večná slasť.““

Meditácia

Život sa niekedy podobá na dlhú a smutnú Veľkonočnú sobotu. Zdá sa, že všetko sa skončilo, zdá sa, že triumfuje zloba, zdá sa, že zlo je silnejšie ako dobro. Ale viera nám umožňuje vidieť ďalej, umožňuje nám poza tento deň uvidieť ľúče nového rána. Viera nám zaručuje, že posledné slovo bude mať Boh: iba Boh! Viera je naozaj iba malou lampou, no je jedinou lampou, ktorá rozjasňuje noc sveta: a jej pokorné svetlo sa začína s prvými lúčmi rána, rána zmŕtvychvstalého Krista. Dejiny teda nekončia v hrobe: tak to prisľúbil Ježiš a tak sa to stalo a stane!

Modlitba

Pane Ježišu, Veľký piatok je dňom tmy, dňom bezdôvodnej nenávisťi, dňom usmrtenia Spravodlivého! No Veľký piatok nemá posledné slovo: posledné slovo má Veľká noc, triumf Života, víťazstvo Dobra nad zlom. Pane Ježišu, Veľkonočná sobota je dňom prázdnoty, dňom strachu a rozpakov, dňom, v ktorom sa zdá, že je všetkému koniec. No Veľkonočná sobota nie je posledným dňom: posledná je Veľká noc, Svetlo, ktoré zažiarí, Láska, ktorá zvíťazí nad každou nenávisťou. Pane Ježišu, zatiaľ čo sa Veľký piatok končí a opakuje sa úzkosť mnohých veľkonočných sobôt, daj nám Máriinu vytrvalú vieru, aby sme verili vo veľkonočnú pravdu; daj nám žiarivý pohľad, aby sme uvideli zore ohlasujúce posledný deň dejín: nové nebo a nová zem (Zjv 21, 1), ktoré sa už v tebe, ukrižovaný a zmŕtvychvstalý Kriste, začali. Amen!

Všetci: Otče náš...

Nech mi je kríž útočiskom, Kristova smrť – život s Kristom; vyprosuj mi milosti.

Alexander Iľčko: Križová cesta IV., 1974

Každý emigrant je jedna veľká, zaujímavá kniha. O Jurajovi Kantorovi to platí dvojnásobne. Bol vojakom v Druhej svetovej vojne na európskych bojiskách. Je to najstarší z mojich troch dobrých priateľov, ktorí emigrovali dva razy. Raz z Ameriky do Slovenska a zo Slovenska do Ameriky. Všetci traja sú obdivuhodní dvojití patrioti. Milujú Slovensko rovnako ako Ameriku.

Jurajov otec a matka prišli do Ameriky v roku 1912. Juraj sa narodil v Palmertone, v Pensylvánii, 19. apríla 1916. Mal dvoch bratov. O dva roky staršieho Ondreja a o dva roky mladšieho Pavla. V roku 1919 po oslobodení Slovenska z maďarského väzenia národov rodičia uvažovali o návrate. Otec sa rozhodol zostať naďalej vyrábať do láre pre rodinu. Povedal manželke:

Deväťdesiatnik Juraj Kantor

Vezmi deti domov, do rodného Gemera, ja tu ešte nejaký rok zostanem, rodina potrebuje peniaze. A tak Jurajova mama Kantorová, rod. Rabčanová, sa vrátila do jej rodného kraja, do Kokavy nad Rimavicou. Po dvoch rokoch kúpila v Hodejove z bývalého grófskeho panstva stoakrový majetok. Kúpila dva páry koní, najala dvoch robotníkov a začala gazdovať so svojimi tromi synmi na svojom. Poľnohospodárstvo vyžaduje poznať veľa remesiel. Nielen v práci na poli, ale aj v práci pri a na dome. Dobrý gazda musí tiež rozumieť, ako s domácimi zvieratmi, musí vedieť o ovocných stromoch a musí vedieť obsluhovať a opravovať rôzne hospodárske mašiny. Juraj bol učenný a povedľa gazdovania naučil sa tiež páliť dobrú slivovicu.

Keď mal Jurko dvanásť rokov, umrela mu matka, neskoršie i starší brat Ondrej. Jurko sa staral o mladšieho brata Paľka a hospodárstvo, ako mohol. Otec sa vrátil z Ameriky, zariadil veci ako mal, znova sa oženil a po čase odišiel späť za oceán. Posielal peniaze, ktoré v uhoľnej bani ťažko zarábala, ale macocha s dcérami otcove peniaze ľahkomyselne utrúcali. Neskoršie si Jurko privyrábal na živobytie ako murár. Otec prišiel po piatich rokoch nazad a peňaží nikde. Banícka pľúcna choroba, ktorú dostal v pennsylvánskych baniach, mu v tridsiatom prvom ukončila jeho ťažký život.

Gemer a kopaničiarsky kraj Koka-vy si Juraj veľmi zamiloval. Tam vychodil základné školy a študoval na gymnáziu. Ako študent silne prežíval národné obrodenie a boj za rovnoprávnosť s Čechmi. S nadšením si spomína, ako s kamarátom Jozefom Paučom a ďalšími študentmi v roku 1932 na Pribinových slávnostiach v Nitre na ramenách vynesli Otca národa Andreja Hlinku na rečnícku tribúnu, aby mohol prehovoriť k národu. Napriek tomu, že pražskí páni vystúpeniu predsedovi SES, najväčšej politickej strany Slovenska, Msgr. Andrejovi Hlinkovi zabraňovali. Rovnako zabraňovali uvedenie do života litery a ducha Pittsburskej dohody. Dohodu podpísal prezident Masaryk, tým sa vláda zaviazala k rovnoprávnemu autonómnemu postaveniu Slovákov a Čechov v Česko-Slovenskej republike. Hlinka premenil Pribinove slávnosti na skutočné národné slávnosti. Národ priam burácal a ani čechoslovakistickí vládni páni, ani policajti sa neodvážili použiť ich centralistickú moc proti toľkému národu.

Keď Hitler začal štrngat' zbraňami a Jurajovi v roku 1936 prišiel povolávací rozkaz na vojenčinu, predvídajúc Juraj si uvedomil, že je rodom Američan. Spojil sa a ambasádou USA, tá mu poslala americký pas a pomohla mu

vrátiť sa do rodnej Ameriky. Prišiel do New Yorku 1. mája 1936. Tak sa Amerika stala jeho trvalým domovom. Prešiel cez rôzne práce. Robiť pekára v New Yorku sa mu páčilo najviac. Toto remeslo sa mu zišlo aj na vojenčine. Oženil sa v roku 1941 s Helenkou Szászovou a zostali bývať na Manhattane.

Slovensko zostalo Jurajovou celoživotnou láskou. I tento rok, už deväťdesiatročný, Juraj sa chystá do jeho Kokavy i do jeho obľúbených kúpeľov Dudince. Vyobjimať rodinu, utužiť si zdravie a osviežiť slovenského ducha, ako hovoríeva.

Silní tohto sveta zorganizovali Druhú svetovú vojnu. Amerika bola v boji nielen proti imperiálnemu Japonku, ale i proti hitlerovskému Nemecku. Mladý a zdravý šuhaj Juraj, vtedy už pre jeho amerických priateľov George, sa v roku 1942 dobrovoľne prihlásil

na Manhattane. Ako manažér a slovenský patriot poskytol zamestnanie a inak pomohol mnohým slovenským utečencom z komunistického systému.

Je pozoruhodné, že jeho synovi Georgeovi sa vojenský život tak zapáčil, že sa dal na vojenskú kariéru. Po vyštudovaní vojenskej akadémie poručíka Kantora, jr. v roku 1968 odvelili do vojny vo Vietname. Jeho službu v armáde skončil s hodnosťou brigádneho generála v zálohe. Generál George Kantor, jr. zomrel v júli 2004 ako päťdesiatšesťročný v Poughkeepsie, v štáte New York. Zanechal manželku Ginu a syna. Jurajov druhý syn Róbert vyštudoval vysokú školu obchodnú a úspešne podniká v Port Saint Lucie, na Floride. S manželkou Kathy majú dvoch synov. Juraj je veľmi hrdý na svoje vyštudované deti a vnukov.

Jurajova prvá manželka Helenka

zomrela mladá, 36 ročná, v roku 1967 nešťastnou nehodou. Juraj sa sedem vdoveckých rokov vzorne staral o svojich dvoch synov. Po siedmych rokoch sa znova oženil. Zobral si vdovu Máriu Ďurovičovou, narodenú na Slovensku v r. 1923. Juraj si vyženil tri úspešné deti. Dnes už profesora Jerryho Ďuroviča, Maryann a Elenku. S Máriou prežili pekné a dlhé manželstvo. V osemdesiatych rokoch sa presťahovali z New Yorku do južnej Floridy. Mária sa rozlúčila s týmto svetom 25. decembra 2005.

Juraj bol aktívny v slovensko-amerických organizáciách prakticky hneď od príchodu do USA. V 182. zbore Slovenského katolíckeho sokola v New Yorku pôsobil od roku 1938 vo funkciách tajomníka, podpredsedu i predsedu. V Slovenskej lige v Amerike, v jej Prvom zbore národu slúžil tiež vo vedúcich funkciách. Bol podpredsedom 1. zboru SLA, keď som ho stretol po prvý raz. Bolo to v New Yorku v roku 1966, ja ešte stále čerstvý utečenec. Keď mi niekto povedal, že slúžil vo vojne pod generálom Pattonom, moja úcta k nemu okamžite vzrástla. Ako mladík som prečítal knihu General Patton a ďalšiu tiež z vojny Tri roky s gen. Eisenhowerom.

Juraj bol vždy iniciatívny človek. Po vzniku Prvej SR, 14. marca 1939, na jeho podnet 1. zbor ligy poslal vláde SR gratuláciu k nezávislosti. Pracoval v Združení slovenských katolíkov a v Spolku sv. Matúša Katolíckej Jednoty. Jeho organizačný talent slúžil národu tak pri zakladaní Slovenskej oslobodzovacej rady ako i pri organizovaní a práci Svetového kongresu Slovákov. Dlhé roky pracoval ako podpredseda Slovenskej záhrady na Floride. Zorganizoval mnoho Slovenských dní. Rozvoj SZ mu vždy ležal na srdci. Keď v roku 2004-05 určitá skupina ľudí chcela vytunelovať Slovenskú záhradu, ako čestný podpredseda, s ostatnými bývalými funkcionármi a členmi rezolútne sa postavil na jej záchranu. Komisia Zachráňme Slovenskú záhradu, vedená J. Krúpom, tak splnila svoj účel. Záhrada pokračuje vo svojom poslaní v celosti.

Juraj bol vždy spoľahlivý bojovník. Bojoval v úspešnom boji za slobodu a samostatnosť slovenského národa. Vyhlásenie suverenity SR vášnivo spoluoslavoval v Martine na Hostihore, na pôde Matice slovenskej. Pri vyhlásení nezávislosti SR od radosti plakal ako mnoho iných čestných slobodomilovných slovenských patriotov. Ich obetavý boj za Boha a národ priniesol sladké ovocie úspechu! Nedá sa vymenovať to množstvo národnej, kultúrnej, politickej a vojenskej obetavej práce, ktorú vykonal.

JARO KRÚPA,
Maitland, FL.

TEOFIL KLAS

Dva vinše Estetická rovnováha?

(Štefanovi Sandtnerovi na jeho deväťdesiatku)

*Za všetky krásy
všetky tie bolesti.
Tie, z nich sa asi
len štipka pomestí
do nových dní... ?!
Vraj solidných...*

... Vraj solidných?

*Za všetky bóle
všetky tie nádhery.
Tie, čo v ich sóle
sa v rajskom zádverí
už spieva sen
dnes pre báseň...*

...Dnes pre báseň?

Až do dňa na výslni

(Ferkovi Vnukovi na osemdesiatku)

*Úpor až s treťou
kozmicou rýchlosťou.
Ta, kde je métou
len presvedčivosť slov.*

*Ta, kde je newtonovská,
totiž priam newtonovská
gravitácia.*

*Kde hýbe srdce
silou priam posvätnou.
A všetko súce
sa derie osve tmou.*

*Až do dňa na výslni,
raz azda na výslni,
čo sa snom spíja.*

*Beh po slovensky,
akurát súbežný.
A skalpel slova rezký:
rozkrývať lúpež dní.*

*Navyše už len lásky,
tej zneuznanej lásky
vzpriamená šija.*

Živý prameň prítomnosti: pamäť

Vladimír Godár:
Rozhovory a úvahy
Bratislava, AEP Press 2006

Knihu rozhovorov a esejí, ktorú V. Godár zostavil k svojim abrahámovinám, možno vidieť aj ako pendant k jeho *Kacírskym quodlibetom*. Sú v nej zhrnuté texty, ktoré vznikali v rozpätí troch desaťročí. Tým sa vysvetľuje tak rozmanitosť žánrových polôh (rozhovory, eseje, state, publicistika) ako aj rôznosť textov (umenovedné, hudobnovedné, estetické úvahy, portréty, profily i rozborly diel - J. S. Bach, L. Štúr, J. Albrecht, J. Skácel, W. Lutoslawski, E. Varése, A. Schnittke, G. Kančeli) autorom do súboru zahrnutých. Okrem týchto kľúčových textov, ktoré tvoria tri štvrtiny obsahu knihy, prináša zvyšná štvrtina nemenej vzácne Godárovo výpovede prezentované pri príležitosti koncertného uvedenia jeho diel a autorské texty z obalov CD nosičov. A navyše tu nájdeme úplné zoznamy hudobných diel, diskografiu a bibliografiu, zoznam ocenení, životopisné údaje a vkusne úspornú fotodokumentáciu.

Táto rozmanitosť však neznamená neucelenosť, naopak, Godárova kniha je celok vybudovaný s vlastnou vnútornou logikou. Svorníkom v krížení klenby takej bohatej rozmanitosti je vedomie ľudského zmyslu umenia a myslenia o ňom, poznanie hlboké spätosti umenia s údelom človeka v jeho osobnej a spoločenskej dimenzii. Rebrami tejto klenby sú zákony srdca i mysle, pamäť a participácia, tradícia a komunikácia... a sklenula ich čistá (holá) pravda ľudskej vzájomnosti, láska, ktorá vyvoláva lásku.

Tak ako v Godárovom hudobnom diele, tak aj v jeho esejistike je rovnako ako skutočnosť sama dôležitý jeho vzťah k tejto skutočnosti. Jeho hľadanie je púťou za skrytým (strateným) akordom vecí, prikladaním ucha k ich vnútornému rytmu, odkryvaním ich živého prameňa. A Godárom takto zjavene skutočnosť sa stáva Godárovou skutočnosťou, no on si jej pravdu neponecháva sám pre seba, daruje ju každému, kto načúva jeho tónom i jeho slovám.

Godárov pohyb v tomto súbore textov určujú problémy spoločnosti, kultúry,

hudby, problémy jej dejín i dejín umenia a humanistiky. Godár je skladateľ a znalec hudby, znalec učnosti a metód, tu snívajúci a tam filozofujúci a inde zasnený a súčasne bdely konštruktér zamestnaný rekonštrukciou starých svetov i stavbou nového univerza s tými najúžasnejšími oknami otvorenými pre komunikáciu s každým ľudským univerzom. Túto večnú túžbu duchovnej komunikácie s inou rovinou sveta nášho aj Iného saturuje Vladimír Godár v chráme svojho diela vznešeným pokojom, slnečným poludním, belasým horizontom i temravou zmrákaná a najrozmanitejšími fázami napätia búrky, aby to napokon všetko zlúčil v objatí vľúdnosti.

Aj táto kniha nám prezrádza, že v osobe Vladimíra Godára má slovenská hudba a vlastne celá slovenská kultúra priam renesančnú postavu obdarenú čarovnou kombináciou poézie, mytológie a metafyziky, histórie a exegézy, umenia, estetiky a vedy. Je to veľký Slovák, v ktorého hrudi sa v priateľskom objatí, na brehu času prechádzajú Grék, Riman i Kartáginec, Nemec, Rus aj Gruzinec, Apolon s Dionýzom, pátos s iróniou, lyrizmus so skepsou, detská prostota s trudnomyselnou dospelosťou, folklórna priamočiarosť so sofistikovanou komplexnosťou. Tvoriť pohyb tohto romantika a klasika, empirika a racionalistu v jednom, je vždy pohybom k prameňom myšlienky, nie k jej vzývaniu a vytesaniu do kameňa, ale k prameňom jej života, k jej revízií, k jej permanentnej resuscitácii.

Vladimír Godár sa nevyhýba úlohe byť kritikom prítomného života a jeho pokrivenín a neprestáva byť tvorcom toho, čo má prísť, tvorcom trvania alebo - ako to on sám vraví - tvorcom utópie, nie distópie alebo apokalypsy. No miesto, na ktorom je Godárova kritika situovaná, ako aj jej orientácia, nikdy nestráca dimenziu úcty. A neprestáva apelovať na pamäť, na osobnú i spoločenskú pamäť, na tradíciu ako pamäť celku kultúry a na pamäť ako „nevynutnú podmienku životnej kontinuity“. Pretože čo môžeme očakávať, keď stratíme živý vzťah k tradícii, keď sa prestaneme pozerat' do zrkadla minulosti, keď atrofuje naša pamäť, osobná i spoločenská - veď práve ona je ohniskom svedomia i vedomia? A čo nás ča-

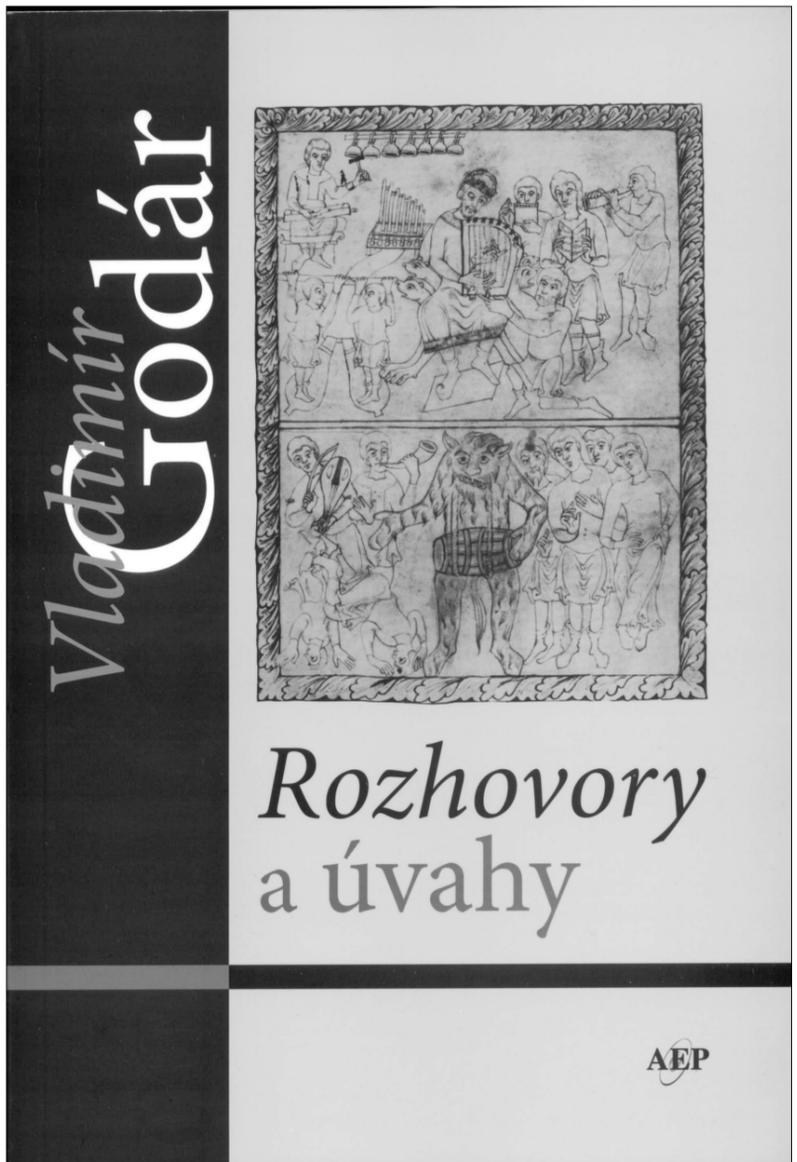
ká, keď sa naša komunikácia zredukuje na nenávisť?

V čase, keď globalizovaná pažravosť a teror establišmentu rozožiera ako rakovina ľudskú vzájomnosť, Vladimír Godár stavia na fundamente láskyplného sváru, na harmónii, na fundamente porozumenia a vzájomnosti vybudovanej v dialógu. V dialógu s vlastným vnútróm, s vlastnými dejinami, v dialógu s inými a s inými: osobami, kultúrami, dejinami. Pretože ak sa chceme pohnúť, potrebujeme sa navzájom počuť, potrebujeme sa zosúladiť. Hluchý odpor nevedie nikam, nevedie k porozumeniu, k ľudskej vzájomnosti. Z neporozumenia a z nedorozumenia vyrastá bôľ a smútok.

Vladimír Godár viaže vety porozumenia a cez okná svojich rozhovorov a esejí ich hádže ako kytice nám, svojim čitateľom. Pamätajme na beatsovskú rovnicu, ktorú nám pripomína v jednom z rozhovorov: Láska, ktorú si berieš, sa rovná láske, ktorú dávaš.

Kniha *Rozhovory a úvahy* je pozoruhodnou, pôvodnou a pútavou prezentáciou Godárovho myslenia hlboko fundovaného humanistikou, umenovednou a filozofickou spisbou. S takouto výbavou autor úspešne naznačuje cesty chápania problémov spoločnosti, umenia a kultúry v kontexte životnej situácie súčasného človeka. Vzhľadom na to je význam tejto knihy nesporný, vskutku výnimočný.

JOZEF PAUER

O Fukuyamovom Veľkom rozvrate

Francis Fukuyama:
Veľký rozvrat.

Ľudská prirodzenosť a opätovné nastolenie spoločenského poriadku Bratislava: Agora 2005
Preklad: Dezider Kamhal

Kniha Veľký rozvrat s podtitulom Ľudská prirodzenosť a opätovné nastolenie spoločenského poriadku od Francisa Fukuyamu je pokračovaním v rade jeho štúdií o modernom človeku, ľudskej prirodzenosti, normách a hodnotách spoločnosti.

Tento americký profesor a intelektuál vstúpil do povedomia odbornej, ale i laickej verejnosti začiatkom 90. rokov knihou Koniec dejín a posledný človek (1992). Autor v nej hlásal „koniec dejín“, nie v zmysle kontinuity historických udalostí - toku času, ale ako koniec ideologického evolúcie človeka, ktorý dospel ku konečnému bodu vývoja ustanoveniu liberálnej demokracie ako formy vlády založenej na demokracii, voľnom trhu a hodnotách liberalizmu, ktorá

po páde komunistických režimov v bývalom sovietskom bloku už nemá žiadnu alternatívu.

Fukuyama si všima spoločenské javy a hlboké zmeny, ktorými prechádza spoločnosť od 60 - tých rokov 20. storočia ako vzrastajúca miera násilných trestných činov a krádeží, mieru pôrodnosti a rozvodovosti, rozpad atomárnej rodiny či novú úlohu žien a iné fenomény sprevažujúce život človeka prítomnosti. Tým otvára problematiku Veľkého rozvratu (Great Disruption). Snaží sa o jeho analýzu, hľadanie príčin a navrhuje možné riešenia na pomedzí prechodu od industriálnej k informačnej spoločnosti, ktorým prešli v priebehu posledného polstoročia všetky vyspelé krajiny sveta.

Ústredným bodom všetkých zmien je hodnotový posun sprevádzaný vzostupom morálneho individualizmu a následná miniaturizácia spoločnosti. Dnešní Američania a Európania pociťujú na jednej strane nedôveru voči autoritám a veľkým inštitúciám ako armáda, parlament, svetové náboženstvá, pri ktorých majú pocit, že strácajú osobnú slobodu a možnosť voľby. Na druhej strane túžia po po-

cite spolupatričnosti, vzájomnom uznaní, preto narastá ich účasť v rôznych menších a pružnejších organizáciách tretieho sektora. Fukuyama pátra po príčinách tohto stavu. Analyzuje všeobecné, ale aj demografické, ekonomické a kultúrne dôvody. Ako ovplyvnila sexuálna a feministická revolúcia spoločnosť? Ako sa zmenila povaha práce? Kde sú príčiny zníženej pôrodnosti a zvýšenej zločinnosti? Polemizuje s argumentmi biologických, ekonomických, antropologických a psychologických teórií, aby hľadal odpovede na otázky znižovania sociálneho kapitálu medzi ľuďmi. Pátra po príčinách a mechanizmoch vzniku noriem a spoločenského poriadku vôbec. Zamýšľa sa nad vzťahom hierarchie a samoorganizácie v postindustriálnej dobe.

Kniha Veľký rozvrat je analýzou dnešného človeka a spoločnosti založenou na syntéze poznatkov nielen modernej ekonomie, politológie či iných antropologických vied, ale aj štatistických údajov a zdrojov ako východiskového materiálu Fukuyamových úvah.

JÁN JARIABKA

Kresba: Andrej Mišanek

Vladimír Valach - ako som ho poznal

Človek za svoj život spozná rôznych ľudí. Mal som tú česť, že som pred vyše desiatimi rokmi spoznal zaujímavého, rozhladeného a mimoriadne skromného človeka. Mal vtedy okolo päťdesiatky a jeho príhovory v rozhlase a v rôznych periodikách dali vyušíť, že ide o človeka vnímavého a tvorivého. Aj preto som sa veľmi tešil, keď sme ho spolu s jeho manželkou získali pre našu spoločnosť. Jeho postrehy, pripomienky a povzbudivé slová boli pre mňa inšpiratívne a som mu za ne nesmierne povďačný. Nasledujúcou rozlúčkou som chcel vyjadriť jeho vzťah k životu tak, ako som ho vnímal ja.

Ticho sneží, všetko je biele. Sedíš tu vedľa mňa s uplaknými očami. V deň, keď som Ťa spoznal, letel prvý človek do vesmíru a aj ja sa teraz akoby vznášam, vidím môj rodný dom v Tekovských Nemcoch, láskavú mamičku, starostlivého otecka ako aj milovaného brata. Čas plynie a ja stretávam Teba, môjho krásneho anjela. Na svet prichádza náš syn Vladko a robí nám veľkú radosť. Spoznáva svoju nevestu Ingrid, ktorá je hlboko aj v mojom srdci.

Zrazu je tu vnučka Lea, naše slniečko, usilovná druháčka, aj so svojím chlpmáčom, psikom Hesy. Veľmi sa teším, že bý-

vame blízko seba. Spoznávam vzácnych, skromných a usilovných ľudí, milujúcich to naše drahé Slovensko, ktorí to majú neraz veľmi, veľmi ťažké. Stretávam aj bubliny, ktoré však časom spľasnú.

Som nesmierne šťastný, že sme v našej Európe, ďakujem aj Tebe, Janko. Veľmi sa teším z mojich študentov, dychtievých po poznání, ovládajúc jazyky, veď to je záruka nášho dôstojného členstva v našej Európe. Je v nej aj to prekrásne Francúzsko, moja druhá vlasť. Mám rád umenie, hudbu, ale aj vínko a tú našu prekrásnu prírodu. Možno šanson „Nie, nič neľutujem“, ktorý spieva Edít Piaf, hovorí aj za mňa.

Sedíš tu vedľa mňa uplakaná, drahá, vremlilovaná Evka, môj vzácny anjel. Ďakujem Bohu, že mi Ťa dal. Vezmi si, prosím, tú červenú ružičku z tej malej bielej vázičky, ktorá je tu pri mne. Vieš, že kvety vedia hovoriť.

Všetkých si Vás objímam. Ďakujem.

PETER KURHAJEC
Predseda

Spoločnosti Ferdinanda Martinenga

Ked' sa asi v lete 873 vrátil Metod na Veľkú Moravu už ako arcibiskup a splnomocnený pápežský legát, Svätopluk mu odovzdal do správy chrámy a klerikov vo všetkých mestách. Niet podrobnejších správ o tom, ako sa za jeho dlhej neprítomnosti vyvíjala, či vôbec ešte jestvovala škola založená roku 863, ani aké postavenie zastávali jej prví absolventi. Z toho, že z Veľkej Moravy už pred Metodovým príchodom vyhli francúzskych kňazov, vyplývajú však dve skutočnosti. Franskí kňazi na Veľkej Morave sa usilovali celkom ovládnuť správu cirkevných vecí, ale – aj v zmenených politických pomeroch, keď Veľká Morava mala celkom nezávislé postavenie – usilovali sa ovplyvňovať domácu situáciu aj politicky v prospech záujmov Východofranského kráľovstva. Vyjadrenie ŽM, že „strojili intrigy“ si možno totiž vykladať iba v tomto zmysle. Ak ale činnosť nemeckého kléru na Veľkej Morave nebola celkom v zhode so záujmami jej vládcov, potom je prirodzené, že tým viac priestoru dostával pre svoje účinkovanie kléru domáceho pôvodu vrátane odchovcov a žiakov Konštantína a Metoda. V prvom rade o ich spoluprácu sa po návrate mohol opierať Metod, už aj preto, že franský klérus (iste okrem výnimiek) z Veľkej Moravy odstránil. A ešte to neznamenalo zánik tunajšieho kresťanstva, lebo ŽM hovorí (opakujem) Svätopluk mu odovzdal do správy chrámy a klerikov vo všetkých mestách. Aj napriek vyhnaní (údajne) všetkých franských kňazov, zostal tam ešte stále kresťanský klérus.

Z prvých rokov opätovného pôsobenia Metoda niet správ o tom, že by sa juhonemecký klérus pokúšal napádať alebo rozchybnovať platnosť pápežského rozhodnutia o výlučnej kompetencii Metoda v jeho cirkevnej provincii. Ba tak, ako sa za panovania Svätopluka I. rozširovala aj územne moc a vplyv Veľkej Moravy, rozširoval sa aj okruh Metodovej pôsobnosti.

Svätopluk svoj vzťah k Východofranskému kráľovstvu ustálil už roku 874 mierom uzavretým vo Forchheime. Poverenikom Svätopluka pri uzavieraní mieru bol kňaz Ján z Benátok. Niektorí historici pokladajú Jána z Benátok za poverenika Pápežskej stolice, ktorý mal sledovať vývoj na Veľkej Morave a informovať o ňom. Svätopluk sa prostredníctvom tohto svojho splnomocnenca zaviazal, že zachová vernosť nemeckému (východofranskému) kráľovi, čo prakticky možno vykladať ako záväzok, že proti nemu a jeho záujmom nevystúpi nepriateľsky. Svätopluk však súčasne žiadal, aby mu dovolili žiť v pokoji, čo zasa prakticky znamenalo, že Východofranské kráľovstvo proti nemu nevystúpi nepriateľsky. Za to bol ochotný platiť nemeckým kráľom určený každoročný poplatok. Forchheimský mier dodržiavali obidve strany až do roku 882, takže celých osem rokov žila Veľká Morava s Východofranským kráľovstvom v mieri.

Je nesprávne chápať Forchheimský mier ako Svätoplukovu kapituláciu. Správu o jeho uzavretí zachoval iba východofranský analista, ktorý však formuláciu upravil tak, aby z nej vyplývali výhody, ktoré dosiahla jeho strana. Treba ale uznať, že v podstate nezamýšľal to, že Svätopluk neprijal vo Forchheime záväzky pasívne, ale že ich bol ochotný prijať len v prípade splnenia svojich požiadaviek. Čiže nielen dával, ale aj dostával. Preto je správnejšie charakterizovať Forchheimský mier ako uznanie zvrchovanosti Východofranského kráľovstva, ak sa nebude usilovať otvorene zasahovať do vnútorných pomerov na Veľkej Morave. Uzavretie tohto mieru Sväto-

plukovi vlastne umožnilo expanziu do oblastí, ktoré Východofranské kráľovstvo nepokladalo za bezprostrednú sféru svojho záujmu. Z tohto hľadiska možno Forchheimský mier hodnotiť ako Svätoplukov premyslený, významný a úspešný štátnický čin. Umožnil mu nielen spomínanú expanziu, ale poskytol aj potrebný čas na vnútornú konsolidáciu a upevnenie Veľkej Moravy.

Vnútorne konsolidovaná situácia utvorila dobré podmienky na ďalšiu Metodovu činnosť, o ktorej však hodnotné pramene zachovali veľmi málo konkrétnych údajov. Pokračovalo a rozvíjalo svoju činnosť učilište a zároveň sa prekladali nielen ďalšie biblické knihy, ale prepracúvali a dopĺňali sa aj knihy právneho charakteru (zákonníky). Rozširovanie Svätoplukovho mocárstva a jeho vplyvu do ďalších pohanských krajín na severe, východe a juhovýchode otváralo pôso-

Richard Marsina

Metodov zápas 873 - 880

beniu Metoda a jeho žiakov nové slovanské územia.

Dlhšie obdobie mierového spolunažívania s Východofranským kráľovstvom však nepochybne spôsobilo aj to, že k jestvujúcim franským duchovným na Veľkej Morave pribudli ďalší, niektorí z nich sa dostali aj do užších kontaktov s dvorom alebo na ňom pôsobili, získali si jeho dôveru a domohli sa aj vplyvu na panovníka. Už v tomto čase asi pôsobil na Veľkej Morave benediktínsky mních alamanckého pôvodu Viching, ktorý neskôr získal veľký vplyv na Svätopluka. Viching bol v prvom rade exponentom dvorných kruhov Východofranského kráľovstva, nie exponentom juhonemeckého kléru. Franskí kňazi si obľubu v vládujúcej triedy na Veľkej Morave vrátane Svätopluka získali pravdepodobne tým, že benevolentnejšie posudzovali prežitky pohanstva, ktoré sa v krajine ešte stále vyskytovalo, najčastejšie pri uzavieraní a rozlučovaní manželstiev. Metod tieto prehrešky proti kresťanskej morálke posudzoval prísne, za čo si vyslúžil nepriazeň mocných príslušníkov vládujúcej triedy. Jeho prekvitajúce dielo bolo trňom v oku východofranského kléru, získavajúceho čoraz väčší vplyv. Metodovi protivníci hľadali spôsob, ako by ho mohli očieniť, zbaviť vplyvu alebo celkom odstrániť. Našli si na to dve zámienky – obvinili Metoda z bludu v učení o Svätej Trojici a z toho, že používa pri bohoslužbách slovanský jazyk. Na Veľkej Morave mu v tomto čase takéto obvinenia nemohli vážnejšie uškodiť, pretože Svätopluk si vtedy ešte nepochybne Metoda vážil a dôveroval mu. Koncom roku 878 alebo začiatkom roku 879 sa však tieto osočovania dostali aj do Ríma. Ich rozšírením v Ríme bol kňaz Ján z Benátok, ktorý patrilo stále do okruhu Svätoplukových poradcov. Pápež Ján VIII. sa v tejto súvislosti 14. júna 879 obrátil na Svätopluka listom, kde o. i. píše:

Chceme vám dať na vedomie, že my, ktorí z Božej milosti zastávame úrad svätého Petra, kniežata apoštolov, so zbožnou láskou vás ako najmilších synov objímame a s otcovskou nehou máme radi a vo svojich ustavičných modlitbách vás všetkých odporúčame Pánu Ježišovi Kristovi, stále sa za vás modlíme, aby vás všemohúci Boh, ktorý vaše srdcia osvietil a priviedol na cestu pravdy, upevnil v dobrých skutkoch a vás, ozdobených pravou vierou a správnym konaním i bezúhonných ráciľ sprevádzal až do skonania. Keďže máte pochybnosti o pra-

vej viere, ako sme sa dozvedeli zo správy vášho kňaza Jána, ktorého ste k nám vyslali, napomíname vás milým, aby ste (všetko) tak zachovávali, tak verili, ako sa svätá Rímska cirkev od samého kniežata apoštolov naučila, zachovávala a bude zachovávať až do konca sveta a po celom svete denne rozsieva slová svätej viery a semá správneho hlásania (slova Božieho) a ako naši predchodcovia, čiže svätí predstavení Apoštolskej stolice, ako viete, od začiatku učili vašich rodičov. Ak by sa vám však niekto, či váš biskup, či ktorýkoľvek kňaz opovážil ináč hlásať alebo kázať, zanietení vrúcnu láskou k Bohu, všetci jednotnomyseľne a spoločnou vôľou zavrhnite falošné učenie, pevne stojac a držiac sa ústneho podania Apoštolskej stolice. Keďže sme sa však dopočuli, že Metod, váš arcibiskup, ustanovený a k vám vyslaný našim predchodcom, pápežom Hadriánom (II.), učí vraj

ináč, ako pred Apoštolskou stolicou ústne i písomne urobil vyznanie viery, veľmi sa tomu čudujeme. Práve preto sme mu nariadili, aby hľadel bez mškania prísť k nám, aby sme z jeho úst počuli, či (všetko) zachováva a verí tak, ako prisľúbil, alebo nie.

Zo znenia listu vyplýva, že kňaz Ján nekonal len z vlastného popudu, ale že sprostredkoval Svätoplukovu sťažnosť či pochybnosti, ktoré zrejme doň zasiali latinskí kňazi pôsobiaci na Veľkej Morave. O čo tu konkrétne šlo, dozvedáme sa z pápežovho listu Metodovi:

Hoci si povinný náukou svojho hlásania ku spásе viesť a poučovať ľud Pánov, zverený Ti ako duchovnému pastierovi, dozvedeli sme sa, že pri vyučovaní neučíš to, čo sa Svätá rímska cirkev naučila od samého kniežata apoštolov a každodenne hlása, ba sám ľud privádzaš do bludu. Preto ti týmto listom nášho apoštolátu prikazujeme, aby si všetko odložil stranou a poušľoval sa hneď k nám prísť, aby sme z tvojich úst počuli a presvedčili sa, či (všetko) zachovávaš a kážeš tak, ako si svätej Rímskej stolici ústne i písomne prisľúbil vyznaním viery, alebo nie, aby sme dôkladne preskúmali tvoje učenie. Dozvedáme sa tiež, že omše spievaš v barbarskom čiže slovanskom jazyku; preto sme už našim listom poslaným ti po Pavlovi, anskom biskupovi, zakázali v tomto jazyku odbovovať sväté omše, ale buď v latinskom, buď v gréckom jazyku, ako velebí Božia cirkev po celom okrsku zemskom rozvetvená a medzi všetkými kmeňmi rozšírená. Avšak hlásať, či kázať konať medzi ľuďom je ti dovolené v slovanskom jazyku.

Aj keď sa v listoch konkrétne nehovorí, z akého vieroučného bludu Metoda obviňovali, zo ŽM vieme, že šlo o učenie o Trojici. Pre latinských kňazov z Východofranského kráľovstva to bola pri obviňovaní Metoda často používaná výčitka, s ktorou sme sa stretli už aj predtým. Keďže Metod pochádzal z Byzantska, automaticky sa predpokladalo, že názory na Trojicu má zhodné s Fotiom, čiže učí odchýlne ako franská cirkev, a tak sa to pokladalo za blud. Druhá výčitka Metodovi, o používaní slovanského jazyka pri bohoslužbách, sa spomína iba v liste Metodovi, nie v liste Svätoplukovi. Možno preto, že Svätopluk sám, hoci z neskoršej správy vieme, že osobne uprednostňoval latinskú bohoslužbu, nepokladal otázku slovanskej liturgie za podstatnú, ba že tento spôsob bohoslužby pravdepodobne hodnotil ako pre ľud prímerejší. Nastolene tejto

otázky v Ríme bolo teda skôr vecou iniciatívy kňaza Jána z Benátok, ktorý v tejto veci možno vtedy nekonal ešte z priameho Svätoplukovho poverenia.

Pápežské listy dostali Svätopluk a Metod asi v lete roku 879. Metod poslúchol pápežovu výzvu a už v druhom štvrtroku 880 sa s ním stretávame v Ríme, kam vtedy prišlo celé veľkomoravské (Svätoplukovo) posolstvo, vedené veľmožom Zemežizňom. V jeho sprievode bol aj Viching, ktorý sa v tom čase už natoľko tešil Svätoplukovej priazni, že ten navrhol (či žiadal) jeho vysvätenie za biskupa. Cieľom celého posolstva, ako uvidíme, bolo viac než riešenie náboženských a cirkevno-správnych otázok. Metodovo vystúpenie v Ríme však nedopadlo tak, ako si predstavovali jeho odporcovia a protivníci. Pápež v jeho učení našiel nijaké bludy, ba za určitých podmienok pripustil aj odbavovanie bohoslužieb v slovanskom jazyku. Do-

kladom toho je list z júna 880, ktorého vydanie bolo najväčším osobným úspechom nielen arcibiskupa Metoda, ale celého veľkomoravského posolstva v Ríme. Prevažná časť odbornej literatúry doteraz hodnotí tento list ako najvýznamnejšie privilegium pre arcibiskupa Metoda a ním vedenú cirkev na Morave. Na rozdiel od listu pápeža Hadriána II. roku 869, ktorý – ako sme videli – sa jednoznačne nepokladá za hodnoverný, o pravosti listu z júna 880 nikto nepochybuje. Oproti tradičnému výkladu, akoby najpodstatnejšou časťou listu bolo očistenie Metoda od narieknutia z bludu a pripustenie používania slovanského jazyka v liturgii, už teraz zdôrazňujeme, že v prvej časti tohto listu ide o riešenie omnoho podstatnejšej otázky medzinárodnopolitického charakteru. Vzhľadom na jeho význam odcitujeme list celý, lebo je výrečným dokladom situácie:

Milovanému synovi Svätoplukovi, slávnemu kniežatu. Tvojej horlivosti chceme dať na vedomie, že náš spolubrat Metod, najdostojnejší arcibiskup svätej Moravskej cirkvi, prišiel spolu s tvojím verným Zemežizňom pred prah svätých apoštolov Petra a Pavla a pred našu pápežskú tvár a prehovoril žiarivou rečou, spoznali sme úprimnosť tvojej oddanosti i želanie celého tvojho ľudu, ktoré prechováva voči Apoštolskej stolici a našej otcovskej starostlivosti. Lebo z vnuknutia Božej milosti opovrhol si inými vládcami tohto sveta, z najvernejšej lásky si si spolu so svojimi vznešenými vernými mužmi a s celým ľudom svojej ríše povolil svätého Petra, kniežata apoštolského zboru, a jeho námestníka za patróna, pomocníka i ochrancu vo všetkom a skláňajúc siju pod ochranu jeho a jeho námestníka so zbožnou myslou túžil s pomocou Božou ostať najoddanejším synom až do smrti. Nuž za túto takú pevnú vieru a oddanosť tvoju i tvojho ľudu s otvoreným náručím našej Apoštolskej stolice, s nesmiernou láskou ťa objímame ako jediného syna a spolu so všetkými tvojimi vernými prijímame do svojho otcovského lona ako ovečky Pánove nám zverené a želáme si milostivo (vás) sýtiť pokrmom života a vo svojich neprestajných modlitbách sa snažíme odporúčať ťa všemohúcemu Pánovi, aby si zásluhou orodovania svätých apoštolov mohol premáhať všetky protivtenstvá i na tomto svete, a potom v nebeskej ríši s Kristom, našim Bohom, jasať. Vypočuli sme teda tohto Metoda, vášho ctihodného arcibiskupa, pred ustanovenými našimi bratmi biskupmi, či vyznáva

vierovyznanie pravej viery a pri svätých bohoslužbách spieva tak, ako to v skutočnosti svätá Rímska cirkev zachováva a ako to na šiestich svätých všeobecných synodách svätí otcovia podľa hodnovernosti evanjelia Krista, nášho Boha, vyhlásili a podali. On však verejne vyznal, že tak zachováva a spieva podľa učenia evanjelia a apoštolov, ako učí svätá Rímska cirkev a ako podali (svätí) otcovia. My však po zistení, že je vo všetkých cirkevných náukách pravoverný a v službách (cirkvi) prospešný, poslali sme vám ho naspäť, aby znova spravoval zverenú mu Božiu cirkev. Prikazujeme vám, aby ste ho prijali ako vlastného pastiera s dôstojnou poctou i úctou a radostnou myslou, pretože podľa rozhodnutia našej apoštolskej autority sme mu privilegium jeho arcibiskupstva potvrdili a stanovili, že s Božou pomocou zostane na veky platné tak, ako tu z moci našich predchodcov ustanovené a potvrdené práva i výsady všetkých Božích kostolov. Pravda, v takom zmysle, aby sa podľa kanonickej tradície sám staral o všetky cirkevné veci a vykonával ich akoby pod dohľadom Božím; veď jemu bol zverený ľud Pána a on bude vydávať účty za jeho duše. Aj kňaza, menom Vichinga, ktorého si k nám poslal, vysvätili sme ako zvoleného biskupa svätého Nitrianskeho kostola; prikázali sme mu, aby svojho arcibiskupa vo všetkom poslúchal, ako to sväté kánony učia. Želáme si aj to, aby si nám tak isto so súhlasom a prezieravosťou samého arcibiskupa vo vhodnom čase poslal aj druhého schopného kňaza alebo diakona, ktorého by sme tiež vysvätili za biskupa pre iný kostol, kde by si biskupský úrad uznal za potrebný, aby spomenutý váš arcibiskup mohol potom spolu s týmito dvoma nami vysvätenými biskupmi podľa apoštolského ustanovenia vysväcovať pre iné miesta, v ktorých biskupi majú a môžu dôstojne žiť. Avšak kňazom, diakonom alebo duchovným ktoréhokoľvek stavu, či Slovienom alebo príslušníkom ktoréhokoľvek kmeňa, ktorí žijú na území tvojej džravy nariaďujeme, aby sa vo všetkom podriadili a poslúchali nášho už spomínaného spolubrata, vášho arcibiskupa, aby bez jeho vedomia vôbec nič nekonali. Ak by sa však vo vzdorovitosti a neposlušnosti opovážili vyvolať nejaké pohoršenie alebo rozkol a po prvom, ba ani po druhom napomínaní by sa vôbec nepolepšili, z našej moci nariaďujeme, aby ste ich podľa platnosti (tých) ustanovení, ktoré sme mu odovzdali a vám poslali, ako rozsievateľov kúkoľ a ďaleko vyhnaní zo svojich kostolov a územia. Napokon právom schvaľujeme slovanské písmo, vynájdené nebohým Konštantínom Filozofom, ktorým nech zaznievajú chválospevy patriace Bohu, a prikazujeme, aby sa v tomto jazyku hlásalo veebenie a skutky Krista, Pána nášho. Veď zvelebovať Pána nielen tromi, lež všetkými jazykmi pripomína nám Písmo sväté, ktoré prikazuje slovami: Chváľte Pána všetky národy a oslavujte ho všetci ľudia (Ž 116, 1). Aj apoštol naplnení Duchom svätým hlásali veľké skutky Božie všetkými jazykmi (Sk 2, 22). O týchto jazykoch nám dostatočne a zreteľne pripomína aj v prvom liste ku Korint'anom, aby sme hovorili (rozličnými) jazykmi budovali Božiu cirkev. Veď ani viera, ani náuka nijako neprekáža či už omše spievať v tomže slovanskom jazyku, či čítať sväté evanjelium alebo sväté čítanie Nového alebo Starého zákona, správne preložené a vysvetľované, či prespevovať všetky iné hodinkové pobožnosti, pretože kto stvoril tri hlavné jazyky, a to hebrejský, grécky a latinský, ten aj všetky ostatné stvoril ku svojej chvále a sláve. Avšak prikazujeme, aby sa vo všetkých kostoloch vašej krajiny čítalo

evanjelium pre väčšiu slávu po latinsky, a len potom preložené do slovan-ského jazyka zaznievalo do uší ľudu, nerozumejúceho latinskému slovu, ako sa to vraj v niektorých kostoloch robí. A keď sa tebe i tvojím veľmožom páči počúvať omše radšej v latinskom jazyku, nariadujeme, aby sa pre teba omšové obrady odbovali po latinsky.

Tento list je skutočne najvýznamnejším privilegiom, ktoré dostali Svätopluk a Metod, Veľká Morava a moravská cirkev. Aj z čisto diplomatického hľadiska zo skladby listiny je zrejme, že ako veľké privilegium ho chápa aj kancelária, v ktorej ho zostavili, pretože jeho všeobecná, vzletná časť je pomerne dlhá. Najvýznamnejšiu časť jeho obsahu ani tak netvorí pomerne konkrétne a obsérne vymenované udeľované výsady, ale to, čo je napísané na jeho začiatku. Hneď tam sa dozvedáme, že Svätoplukovo poslanstvo, vedené Metodom a veľmožom Zemežizňom, ponúkalo odovzdanie sa Svätopluka a celej Veľkej Moravy pod priamu ochranu Pápežskej stolice. Pápež Ján VIII. tejto Svätoplukovej žiadosti vyhovel a prijal ho s celou jeho krajinou pod ochranu Pápežskej stolice. Z politického hľadiska to v danej európskej konštelácii malo veľký význam. Znamenalo to, že s Veľkou Moravou v budúcnosti ani Franská ríša či Východofranské kráľovstvo nemôžu nakladať ľubovoľne, pretože by tým narušili záujmovú sféru Pápežskej stolice. Nevie, kto bol iniciátorom tohto návrhu; možno ho azda tušíť v Jánovi z Benátok. Treba pokladať za isté, že s týmto návrhom súhlasil aj arcibiskup Metod, keď ho spolu s veľmožom Zemežizňom predniesol. Táto okolnosť mala zas nepochybne vplyv aj na posudzovanie jeho žiadosti v Ríme. Nie je vylúčené, že o odovzdaní sa pod ochranu Pápežskej stolice bola reč už pri návšteve Jána z Benátok v Ríme roku 879. No tak ako sme vyzdvihli už pri Rastislavovi, že politické myslenie vedúcich predstaviteľov Veľkej Moravy a ich orientácia v medzinárodných vzťahoch boli na vysokej úrovni, treba to aj teraz zdôrazniť, pričom nie je rozhodujúce, akú úlohu v tom zohrali ich poradcovia.

Domyslenie významu tejto skutočnosti robí potom pochopiteľnejším aj postoj Pápežskej stolice k Veľkej Morave na prelome 9. a 10. storočia, keď sa po smrti Svätopluka I. začal veľký úpadok veľkomoravského štátu a Pápežská stolica napriek tomu bola ochotná opätovne pokladať Veľkú Moravu za samostatnú cirkevnú provinciu, podliehajúcu bezprostredne Rímu. Bolo to možné len preto, lebo ju súčasne pokladala (už od sedemdesiatych rokov, ale najneskôr od roku 880) za oblasť, ktorá jej podliehala nielen cirkevne, ale aj politicko-správne, a bez jej súhlasu sa tam nemalo nič meniť. V predstavách vtedajších kuriálnych politikov to iste znamenalo, že sa ich nielen náboženskému, ale aj politickému vplyvu otvorili nové veľké slovanské oblasti. A práve v tejto okolnosti treba vidieť rozhodujúci moment, že voči Svätoplukovej žiadosti kúria vystupovala tak veľkoroso. V tejto súvislosti je zaujímavé, že o vyše sto rokov nastala v tej istej oblasti podobná situácia. Okolo roku 1000 údajne dostal uhorský kráľ Štefan I. titul „apoštolského“ kráľa, čím azda z tradície chcela Pápežská stolica zdôrazniť, že územie niekdajšej Panónie (v širšom územnom zmysle) je oblasťou, v ktorej môže nezávisle rozho-

dovať, pretože aj vtedy sa ešte ohlasovali aspirácie juhonemeckých cirkevných hierarchov na túto oblasť, a tým prirodzene aj na jej závislosť od (vtedy už) Nemeckej ríše. Vytvorenie uhorskej cirkevnej provincie okolo roku 1000 malo pre uhorský štát a jeho panovníkov ďalekosiahle dôsledky, ktoré sa v priebehu dejín neraz politiky oživovali, naposledy dokonca v druhej polovici 18. storočia.

Z hľadiska arcibiskupa Metoda bolo dôležité, že bola uznaná jeho pravovernosť a potvrdené jeho postavenie. Za dôležité treba pokladať aj výslovné zdôraznenie, že mu cirkevneprávne podliehajú všetci kňazi na Veľkej Morave, bez ohľadu na ich pôvod. Výslovné opakovanie tejto formulácie v listine nie je náhodné. Súvisí zrejme s tým, že dovtedy pôsobilo na Veľkej Morave aj mnoho kňazov, ktorí Metodovu právomoc neuznávali a zrejme sa odvolávali na to, že sú podriadení tým inštitúciám, ktoré ich na Veľkú Moravu vyslali. Nemôže byť pochýb, že tu šlo o misionárov z Východofranského kráľovstva, ktorí Metodovu právomoc neuznávali preto, aby mali väčšiu možnosť pôsobiť v duchu príkazov svojich poverovateľov. Okolnosť, že Metod dostal právo zbaviť ich v prípade neposlušnosti funkcií, ba až vyhnúť, významne prispela k zvýšeniu vážnosti jeho postavenia.

Zaujímavé je, že pri povolení používať slovanský jazyk pri bohoslužbách niet ani len zmienky o tom, že čosi podobné povolil už predtým aj pápež Hadrián II., hoci v citovanom liste Svätoplukovi zo 14. júna 879 sa výslovne spomína poverenie Metoda (pre Veľkú Moravu) už pápežom Hadriánom II. (869 – 870). Je to tým zarážajúcejšie, že v tom istom liste pápeža arcibiskupovi Metodovi (879) sa výslovne spomína, že mu pápež Ján VIII. zakázal používať slovanský jazyk pri bohoslužbách už v liste, poslanom po anckom biskupovi Pavlovi roku 873. Aj to prispelo, že hodnovernosť listu, ktorým Hadrián II. údajne povoloval slovanskú liturgiu už roku 869, mnohí historici spochybňovali. Ak sa aj postavíme na stanovisko, že určitý privilegialny list Metod od Hadriána II. dostal, ešte stále ostáva otázka, či obsahoval aj povolenie používať slovanský jazyk pri bohoslužbách. Ak sa však postavíme na stanovisko, že list s takýmto obsahom bol vydaný, potom treba zdôrazniť, že Pápežská kúria v tomto smere prichádza menila svoje stanovisko. To, s čím roku 869 Hadrián II. súhlasil (!), Ján VIII. roku 873 zakázal, roku 879 dokonca pripomína a zdôrazňuje svoj zákaz, zatiaľ čo v júni 880 to opäť povolil. Tieto premeny stanovísk Pápežskej stolice vo vzťahu k používaniu slovanského jazyka pri bohoslužbách nás vedú k dôkladnejšiemu zamysleniu nad konkrétnymi formuláciami.

Zo skúmania môžeme hneď vynechať list Hadriána II. z roku 869, ktorý sa nepokladá jednoznačne za hodnoverný, a tak nám ostáva iba skúmať list – privilegium z júna 880. Aj z dôkladnej analýzy príslušnej časti listu vyplýva faktické povolenie slovanskej liturgie na Veľkej

Morave pri všetkých bohoslužobných úkonoch. Arcibiskup Metod a jeho strana si mohli tento list skutočne vysvetľovať ako úplné povolenie používať slovanský jazyk pri bohoslužbe (jedine evanjelium sa muselo najprv prečítať po latinsky). Vychádzajúc priamo z výrazových prostriedkov použitých vo formuláciách treba však vyzdvihnúť, že v liste sa vo všeobecnej rovine prikazuje učiť o Kristovi slovanským jazykom, prikazuje sa čítať evanjelium najprv po latinsky, potom po slovansky, nariaduje sa slúžiť omše po latinsky, ak si to bude panovník (Svätopluk) alebo jeho poprední želať, ale keď ide o výslovné povolenie slúžiť omše v slovanskom jazyku, neprikazuje sa to, ani sa to výslovne nepovoľuje, len sa vraví, že to nie je proti viere ani učeniu cirkvi. Tento rozdiel sa nesmie podceňovať, naopak, pri pokuse o správne vysvetlenie ho treba vyzdvihnúť. Každá takáto výsadná listina je právne záväzná a vyjadrenia v nej použité nie sú len štylistickými zvratmi, ale zdrojom práv a výsad, uvádzaných nimi do života. Preto tieto formulácie musia byť dobre uvážené a premyslené. Zostavovatelia privilegia volili celkom zámerne a cieľavedome rozdielne formulácie, pokiaľ šlo o stupeň imperatívnosti (prikazovania). Dôvodom ich opatrnosti pri používaní výrazových prostriedkov vo formulácii výsady bol skutočný postoj Pápežskej stolice k udeľovanej výsade, ináč povedané

v pozadí tu bola skrytá vedomosť o rozličnosti názorov jednotlivých predstaviteľov Pápežskej stolice na túto problematiku. To, čo sa tu vlastne povolovalo – pripustenie ďalšieho jazyka, a to barbarského, ako rovnocenného bohoslužobného jazyka – bolo z hľadiska Pápežskej stolice prinajmenej niečím veľmi nezvyčajným. A treba zdôrazniť, že nezvyčajné to bolo z hľadiska obidvoch strán zastúpených (a vtedy navzájom súperiacich) v Ríme, teda progréckej (grékofilskej) aj tej, čo voči Byzantsku a licenciám voči byzantskej cirkvi zastávala odmeranejšie až nepriateľské stanovisko. Že pri zostavovaní tohto listu spolupôsobili príslušníci grékofilskej strany, vyplýva aj z neho samého, lebo sa tam výslovne povoľuje popri latinskom aj používanie gréckeho jazyka, čo vo svojej sfére nie veľmi boli ochotní pripúšťať prívrženci „rímskoortodoxného“ smeru. V listine použitou formou povolenia používať slovanský jazyk v liturgii na Veľkej Morave Pápežská stolica dala vlastne svoj právne nie veľmi výrazne formulovaný trpný súhlas, pričom akceptovala fakticky jestvujúci stav. Jedna okolnosť veľmi priaznivo vplývala na to, že takéto riešenie bolo v danej situácii možné a dostatočné. Bolo to stanovisko hlavných predstaviteľov svetskej moci na Veľkej Morave k povoleniu či potvrdeniu používania slovanského jazyka v liturgii. Zrejme im na tom veľmi nezáležalo, ale, naopak, iste na ich prianie, sa

v liste pridala striktná formulácia o možnosti slúžiť pre nich latinské omše. Keď túto okolnosť domyslíme, vyplynie z toho, že používanie slovanského jazyka v liturgii sa povolovalo v prvom rade pre prostý, pospolitý ľud, aby mu kresťanstvo urobil zrozumiteľnejším a atraktívnejším, ale aj aby medzi ním mohlo pevnejšie zapustiť svoje korene.

Keď sa na privilegium dívame z tohto zorného uhla, potom nás neprekvapujú (a ani v budúcnosti neprekvapia) časté zmeny stanoviska Pápežskej stolice. Nešlo o striktné formulované výsady, ale o súhlas formulovaný tak opatrne, že pri akejkoľvek zmene politickej konštelácie sa nedalo v striktnom právnom zmysle naň odvolávať. Pri tomto „povolení“ šlo skôr o osobný úspech a zásluhu arcibiskupa Metoda samého než o všeobecné a jednoznačné povolenie. To však znamená, že už pri vzniku privilegia bola jeho účinnosť a trvanie v tomto bode nejednoznačné. Zo strany Pápežskej stolice tu nešlo ani tak o akt dotýkajúci sa viery ako skôr o politické rozhodnutie, zabezpečujúce v danej situácii nielen cirkevno-správne, ale aj politické a územné aspirácie Pápežskej stolice. Týmto svojím taktickým postupom Pápežská stolica vylučovala z nárokov na územie Veľkej Moravy až dvoch potenciálnych protivníkov, obidve najmocnejšie ríše tých čias, Byzantskú a Franskú, ktoré by tiež boli rady rozšírili svoj vplyv na toto územie.

L. Cvengošová: Byzantská misia, epoxid, (detail), 1984

KULTÚRA

dvójtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica. – Šéfredaktor: Teodor Krížka. – Grafik: Alojz Tomášek. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefónické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

www.kultura-fb.sk
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Čo vložiť do systému,
aby fungoval lepšie?

Na to, aby akýkoľvek nedostatočne fungujúci systém začal fungovať lepšie, nestačí iba ho rozobrať /rozanalyzovať/ a opätovne ho zložiť. Mali by sme totiž stále iba ten istý nedostatočne fungujúci „stroj“. Možno trochu očistený, možno trochu premazaný. Životnosť systému sa o čosi predĺži na úkor zdravenia jeho prevádzky. Nejde však o nijakú reformu, ani o revolúciu. Ide iba o kozmetické úpravy, čo je tiež druh často používaného triku. Len si spomeňme na tzv. „Súbor opatrení“ z čias normalizácie, ktorý vlastne nič neriešil.

To, čo sa musí do rozobraného systému pred opätovnou syntézou vložiť, aby naozaj išlo o systémovú zmenu, je nová definícia jeho správania sa. Touto novou definíciou musí byť nejaká novinka – inovácia.

K vhodnej inovácií sa prepracoval už L. Štúr svojou zásadou a výzvou: „Veľa tvoriť - málo troviť“. Bolo mu jasné, že každý by mal spotrebovať iba časť ním vyprodukovanej nadhodnoty. Zvyšok mal predstavovať tzv. dlhé peniaze, ktoré by mali byť vynaložené na hospodársky rozvoj. Všimnime si, že v systéme „veľa tvoriť - málo troviť“, by nebola inflácia.

Za Prvej republiky bolo známe heslo prezidenta T.G. Masaryka: „Nebát se a nekráť“. Je to jasný apel na to, aby sa nadhodnota vyprodukovaná národom nestrácala vo vreckách zlodějov. Ono „nebát se“ znamenalo nebát sa ukázať na zlodějov, nech by ich postavenie bolo akokoľvek vysoké.

Oba tieto princípy však zostali iba v rovine morálnej. Za socializmu, ktorý sa na morálnosť často odvolával, si vytvoril realitou poučený národ heslo v opačnom garde: „Kto nekradne, okráda vlastnú rodinu.“ Národ totiž videl, že ho-ruvedené zásady pre vrchnosť neplatia.

Platy podľa zásluh

Zaviesť do spoločenského systému oba hore uvedené odkazy, čiže morálny rozmer, znamená zaviesť do systému veľmi významnú inováciu. Inováciu, ktorá mimochodom nebola ešte nikdy a nikde na svete celoplošne programovo použitá. Celoplošne znamená, že by sa tejto platobnej disciplíny museli podrobiť aj všetky riadiace štruktúry. Znamenalo by to zosúladiť príjmy na všetkých úrovniach s etikou a morálkou. Etikosť a morálnosť príjmov však môže byť spravodlivo odvodená iba od rezultatívnosti, čiže ekonomickej úspešnosti, alebo ak chcete, efektívnosti zverených fondov.

O nevyhnutnosti hodnotiť všetky hospodárske subjekty jedným jednotným ukazovateľom, písal v svojich článkoch o ekonomii času a neskoršie v rovnomennej knihe, ktorá však mohla vyjsť až o dvadsať rokov neskôr, prof. Ján Ferienc, v r. 1968, za Dubčeka, od jari do leta minister hospodárstva SR. Ním pred-razované odmeňovanie na základe výnosov zverených fondov by znamenalo doslova pohon na všetky synekúry a na myšlienku inováčných bariér.

Úvaha o možnom skutočnom dôvode invázie v r. 1968

Možno by sme sa boli dožili po roku 1968 nesmierne zaujímavého pokusu zaviesť túto inováciu do praxe, ale vojenská invázia piatich armád Varšavskej zmluvy všetko zmarila. Možno skutočný dôvod invázie, ten pravý, ten, o ktorom sa pre istotu nehovorilo a stále sa ani len pošepky nehovorí, boli a sú práve vážne obavy zo zavedenia vzájomnej spätnej väzby medzi odmeňovaním a ekonomic-kou úspešnosťou zverených fondov. Obavy vládnucej vrstvy na všetkých úrovniach a manažmentov podnikov východu aj západu boli v tomto prípade vzáčne jednotné.

Mali by sme si jasne povedať, že infláciu nespôsobuje žiadna domáca gazdinka, ktorá obráti každú korunu v dlani trikrát, kým ju minie. Ani nikto, koho odmena je len časť ním vytvorenej nadhodnoty.

JÁN MASARYK

Ku koncepcii budúcnosti Slovenska (3)

Infláciu, devalváciu meny a ruinovanie hospodárstva spôsobuje vrstva tých, ktorí sa dostávajú nekontrolovane, príliš ľahko, alebo aj inak nezaslúžene k peniazom. Všetci tí, ktorí dostávajú viac ako vytvorili, viac ako sú hodní. Všetci, ktorí zo zistných dôvodov prijímajú rozhodnutia, ktoré sú v rozpore so záujmami podniku, štátu a národa. Ľud neomylné už teraz volá novodobé „Beverly hills“ nad našimi mestami „zbojnícke“, alebo „gangsterské“ vršky.

Nebudeme preto možno ďaleko od pravdy keď povieme, že naozajstným nebezpečenstvom pre vládnú a stranícku štruktúru v roku 1968 nebola známa a v podstate „neškodná“ ekonomická reforma ekonóma profesora Ota Šika, ktorá v mnohom pripomínala ľudový kapitalizmus na socialistický spôsob. Bola ním oveľa menej známa a pre riadiace špičky na východe aj na západe veľmi „nebezpečná“ ekonomická reforma ekonóma profesora Jána Ferienc, ktorej kontúry sa už asi dali tušiť v pozadí vtedajšieho vývoja.

Táto reforma v čomsi pripomína Svätý experiment. /Televízna hra s Gustávom Valachom v hlavnej úlohe/. Ozaj, dožijeme sa niekedy jej reprízy? O tejto reforme vedeli svetové riadiace centrály zrejme dosť, aby tieto veci veručky spustili mechanizmus invázie a následne mechanizmus okupantskou mocou kontrolovanej „normalizácie“. Nie náhodou odišiel v čase invázie piatich armád Varšavskej zmluvy do Československa, americký prezident na dovolenku na svoj ranč. Jasnejšia zelená pre okupantské tanky už nemohla byť rozsvietená. Tak ako prišiel generál jezuitského rádu zrušiť Svätý experiment, prišli generáli inváznych armád zrušiť experiment v Československu.

Tajný štátny bankrot

Za dvadsať rokov sa pacifikačné možnosti tzv. normalizácie úplne vyčerpali. Inak povedané, už nebolo ďalej možné ekonomicke a politicky vykrádať budúcnosť. Veď čo iné bola prvotná a druhotná platobná neschopnosť podnikov, než iné pomenovanie pre čosi ako štátny bankrot, či československý čierny piatok na newyorskej burze? Nezabúdajme, že úplne všetky podniky u nás boli štátne!

Aj preto nastúpili v roku 1998 hry na demokraciu a voľný trh. Len nech sa preboha nikde nehovorí o spätnej väzbe rezultatívnosti fondov a odmien! Nastalo podivné oddlžovanie, či ozdravovanie bánk a podnikov a následne ich privatizácia. Všetko len a len na úkor obyvateľstva. Tak to bolo vždy a tak to je stále.

Je že už trochu vidieť, kde sa ne-pretajne stráca obrovská nadhodnota, ktorú ako celok vytvárame? Prečo sa ľudovo povedané stále nevedia dostať kone pred voz?

Rezultatívnosť fondov

Rezultatívnosť každého podniku, mesta, či štátu, je pomer všetkých jeho aktív a pasív. Je to najprv zlomok a potom jeho výsledok. Je to jedno číslo. Všetky podniky a banky to svoje číslo vedia. Ak nie, mali by sa pozrieť do svojich auditov a materiálových súpisov. Myslím si, že nič by nemalo brániť tomu, aby sa tieto čísla museli zverejňovať. Tak by vznikla oficiálna „hitparáda“ rezultatívnosti podnikov. Bolo by to určite veľmi zaujímavé. A malo by to mať vážne dôsledky.

Trochu sa na tie dôsledky pozrime. Napríklad bezproblémový prístup k pôžičkám pre podniky, ktorých číslo rezultatívnosti je lepšie ako...

To konkrétne číslo by malo určiť ministerstvo hospodárstva s ministerstvom financií a bankovou radou.

Celá ekonomika by sa rozdelila do jednotlivých pásiem podľa hospodárskych výsledkov vo vzťahu k fondom, ktoré sú potrebné na ich dosiahnutie. Tie blízko vrcholu by mali byť daňovo zvýhodnené. Tie podniky, ktoré v danom roku prejdú do vyššieho ekonomického pásma by prípadne vôbec nemali platiť daň, lebo prekonal niektorú z inováčných bariér, ktorá im pôvodne kazila rezultatívnosť. Hodnotením podnikov podľa rezultatívnosti by sa zrovnoprávnili malé a stredné podniky s tými veľkými.

No a odmeny vedúcich, respektívne majiteľov podnikov, by boli určené podľa tabuliek v závislosti od dosiahnutého ekonomického pásma.

Ponúka sa nový pohľad na fungovanie daňového systému a spôsobu odmeňovania, kde by sa nemalo stať, že niekto prichádza k peniazom, ktoré nie sú kryté reálnymi výsledkami jeho práce.

Toto sa týka všetkých úrovní a všetkých pracovísk od baču pod Poľanou až po prezidenta štátu. Úroveň priemernej Slovenskej mzdy by mala byť nastavená podľa rezultatívnosti fondov celého Slovenska v porovnaní s ostatnými krajinami. Vznikla by tak „hitparáda“ ekonomickej úspešnosti štátov v rámci sveta.

Jednou z hlavných úloh štátu by malo byť odstraňovanie inováčných bariér a súdny postih mýtnikov. Skorumpovaný byrokrat a mýtnik inováčnej bariéry je totiž to isté. Z tohto hľadiska je priam nepochopiteľné, že výstavba diaľnic /rozumej odstraňovanie fyzickej inováčnej bariéry/, ktorá sa tak rozbehla za Mečiarovej vlády, bola nasledujúcou vládou prakticky zastavená. Teraz ich stavíme znovu, ale pomalšie a ešte drahšie ako predtým.

Treba si uvedomiť, že to, čo nedovoľuje hospodárskym subjektom prechádzať do vyšších ekonomických pásiem sú inováčné bariéry.

Podniky v súčasnosti možno rezultatívnosť ich fondov ani veľmi netrápi. Za celé obdobie socializmu dosahovali hospodárske výsledky najmä ich obrovským hromadením. To, čo sa teraz ešte stále predáva a privatizuje, naškrečovali tieto podniky za socializmu. Mnohé podniky z takto nahromadeného potenciálu žijú doteraz. Veď keby napríklad mali prestať jazdiť autobusy, ktoré boli zakúpené pre dopravné podniky ešte za socializmu, znamenalo by to celoslovenský dopravný kolaps.

Zavedením inštitútu rezultatívnosti fondov by sa všetky hospodárske rezervy zapojili do aktívneho ekonomického života. Zároveň by sa ľahšie zistila výhodnosť predajov, alebo nákupov podnikov.

Až prechod Slovenska do vyššieho ekonomického pásma by bol dôvodom na zvýšenie plátov vedenia štátu. A naopak. Strata pásma by znamenala ich zníženie.

No a keby sa raz, bože daj, ocitlo Slovensko na špičke svetovej ekonomickej hitparády, potom by si riadiace štruktúry štátu zaslúžili tie najväčšie svetové platy!

Múdrost' jednotlivcov ako podmienka bohatstva národa

Kniha Ekonomía času mohla byť vydaná až po Brežnevovej smrti, za Andropova. Profesor Ferienc hovoril, že mu Andropov prihral na smiech svojou výzvou, aby teoretická sféra slobodne zverejnila svoje názory, pričom dopredu zaručoval beztrnosť. Aj keď už Ján Hus mal s glejtami podobného druhu zlú skúsenosť, vybral Ján Ferienc knihu zo šuplíka a vydal ju. Realizáciu podmienok zavedenia hospodársky náročného prostredia, ako v knihe nazýval trhové hospodárstvo, by však v podstate prišlo k demontáži socializmu. Kniha nezaslúžene zapadla prakticky bez odzvy, ako skoro všetko, čo uzrelo svetlo sveta za

socializmu. Stále platí, že s vaničkami sa vylievajú aj deti.

Nebola to jediná vizionárska kniha na pomedzí medzi ekonómiou, filozofiou a Sci Fi. Eugen Löbl, mohol v r. 1968 konečne vydať svoje Úvahy o duševnej práci a bohatstve národa, ktoré koncipoval v svojej hlave počas dlhoročného komunistického žalárovania.

Hlavnou myšlienkou týchto, ale aj iných kníh je, že najväčším bohatstvom národa je jeho múdrosť, čiže inteligencia. Schopnosť jednotlivcov učiť sa, chápať veci, vynaliezať, objavovať, odstraňovať inováčné bariéry, schopnosť tvoriť, organizovať a spolupracovať. Samozrejmosťou však? Prečo sa však nemôže toto bohatstvo naplno rozvinúť? Je vari u nás hlad po inováciách? Toto by nás malo trápiť a na toto by sme si mali pravdivo odpovedať.

Smutné osudy zárodokov ostrovov kladnej výchylky

V socialistických podmienkach sa priam záračne darilo podniku JRD Slušovice. Tento podnik bol dedičom Baťovho ekonomickeho odkazu, ktorý dokázal v metamorfovej podobe prežiť aj Sibir socialistickej ekonomiky. Reči o temných praktikách, ktoré v spojitosti s týmto podnikom vyslovil V. Havel, majú podľa mňa pôvod v úžase, že ostrov pozitívnej deviácie, ktorý v Zlíne, ale aj v širšom okolí vytvoril Baťa, napriek socialistickým výrobným vzťahom, jednoducho nezanikol. Doslova politická likvidácia tohto podniku v už demokratických podmienkach rozbiehajúceho sa trhového hospodárstva stojí za hlbšie zamyslenie. Prečo bolo potrebné zadupnúť tento prežívajúci zárodok budúceho ostrova pozitívnej deviácie?

Podobne nepochopiteľné bolo aj zrušenie vysoko prosperujúcej továrne malej veľkosti, ale veľkej významom, ktorá sa volala I. Bratislavská strojárň. Nešlo iba o znárodnenie, ale o doslovnú násilnú likvidáciu „ducha“ továrne. Stalo sa to po prevrate v roku 1948. Prečo bolo potrebné zrušiť I. Bratislavskú strojárň? Jednu z troch tovární Európy, ktorá sa nedotkla ani veľká hospodárska kríza? Svetoznámu továrň, ktorá sa špecializovala na zavádzanie vedecko-technických novinek do výroby?

V oboch prípadoch sa zdá, že príčina politickej likvidácie týchto podnikov je tá istá. Je ňou obava, že by sa mohol ostrov pozitívnej deviácie rozšíriť do tej miery, že by ako rozvíjajúci sa synergi- on a kybernetik ohrozil cudzopasnú podstatu štátneho managementu.

Ako vidíme, je jedno, že v bratislavskom prípade išlo o začínajúci vládny manažment komunistický a v slušovic- kom o začínajúci vládny manažment kapitalistický. V oboch prípadoch sa v malom merítku zopakovalo to, čo sa vo väčšom meradle stalo v roku 1968. Ibaže raz sa to stalo o dvadsať rokov skôr a potom o dvadsať rokov neskôr!

V roku 1968 sa hrozba vzniku ostrova pozitívnej deviácie nedala už politiky zastaviť a preto museli nastúpiť cudzie armády.

Vízia: Slovensko

ako stov pozitívnej deviácie

Myslím si, že naša budúcnosť by mala byť spojená s cieľavedomým úsilím vybudovať Slovensko ako ostrov pozitívnej deviácie. Čo to vlastne je?

Ostrov pozitívnej deviácie si môžeme predstaviť ako sieť vzájomne sa podporujúcich príčin a následkov. Túto sieť môžeme chápať ako prepojenie funkčných, hierarchických a iných väzieb subjektov hospodárskeho a kultúrneho života v priestore. Je to spolupôsobenie fondov rozličnej konfigurácie, pohyby a premeny ekonomickeho času, posuny

hodnôt a zmeny interakčných štruktúr.

Ak si predstavíme ostrov kladnej výchylky ako trampolínu, potom hospodárske subjekty, ktoré na nej skáču, prechádzajú všetkými kombináciami dynamickej rovnováhy. Takáto rovnováha sa udržuje súčasným pôsobením stability a pohybu. Kto si myslí, že sa to nedá, nevie o lietani. Pružná sieť prepožičiava subjektom, ktoré pracujú v jej prostredí, všestrannú životodarnú podporu. Ruší opačné javy a chaotické tendencie pomocou elastických spätých väzieb. Preto sa v priestore, ktorý sieť prikrýva, znižuje entropia a rastie organizovanosť a sila sieťou podporovanej sústavy. V takomto území silnie pravda, morálka, rastie kultúrnosť, ľudská dôstojnosť a mocné verejné mienka.

Sieť funguje ako mriežka v elektrónke, ktorá svojimi inováčnými impulzmi zosiľuje kladné a zosiľuje záporné prúdenia a výchylky. Sieť tak vytvára územie kladnej výchylky, čiže ostrov pozitívnej deviácie.

Iným prirôvaním by mohlo byť kyvadlo, ktoré sa vychyluje najmä do jednej strany. Do tej kladnej, do tej žiadúcej. „Hej rup! Peklo nebude, ráj se vrací“ spievali Voskovec a Werich v čase krízy. Je to jasná správa o hospodárskom kyvadle, ktoré sa vychyluje najmä na stranu prosperity. To bola vlastne pieseň o ostrove pozitívnej deviácie. A aj tam, v rovnomennej hre a filme, sa firma Worst nešťitila žiadneho zákerneho prostriedku na jeho likvidáciu.

Ešte inakšie povedané, ostrov pozitívnej deviácie je územie, kde sa veci vyvíjajú v systéme „čím lepšie, tým lepšie“.

A ešte jednoduchšie povedané, ide o priestor, kde všetky zmeny vedú k lepšiemu. Priznám sa, že také Slovensko by sa mi veľmi páčilo.

Prečo si myslím, že hovoriť o ostrove pozitívnej deviácie je tabu?

Pretože je tabu dosiahnuť stav prebudenia alebo jasnozrivosti. To, čo ostrov kladnej výchylky dáva svojim subjektom, je vysoký stupeň poznania a chápania súvislostí. Sieť svojím charakterom občianskej iniciatívy odklíňa občana, sfíha mu šatku, ktorú má na očiach, a dáva mu nielen bystrozrakosť, ale aj sebavedomie. Máte dojem, že by mocenské štruktúry vítali zrod takého občana?

Otázky vzniku ostrova pozitívnej deviácie sú natoľko málo teoreticky rozpracované, až vzniká dojem, že ide tiež o akési tabu.

Tak sme sa zrazu ocitli minimálne na dvojnásobne tabuizovanom území.

Potreba pozitívnej vízie

V súčasnosti stále viac mocnie hlas verejnosti, ktorý sa dožaduje vízie budúcnosti. A dostáva ju najmä v sci-fi literatúre a vo filmoch. Napríklad: Planéta opíc, Armagedon, Terminátor, Vodný svet, sudca Dhart, Deň po tom, atď. Sú to napospol filmy celkom dobré, ale ako vízie budúcnosti strašné. Ich spoločným menovateľom je, tž neohrozujú nikoho v jeho vybudovaných mocenských pozíciách.

Myslím si však, že skutočným, dobre skrytým posolstvom takýchto filmov je nedopusť, aby sa v nich zobrazované vízie stali skutočnosťou. Otázkou je ako to dosiahnuť.

Ani v sci-fi literatúre sa však z nejakej príčiny nevie objaviť pozitívne orientovaná vízia budúcnosti, ktorá by pôsobila vierohodne a presvedčivo.

Uvidíme, či sa niektorá politická strana pokúsi založiť riadiacim elitám, teda aj sama sebe, uzdy aj ostrohy. Či dokáže sformulovať teoretické východiská pozitívnej vízie rozvoja Slovenska a predstaví ich národu vo svojom volebnom programe. Program nesmie byť populistický a bude sa čítať ako dobré sci-fi. Presne podľa zásady známej z vedec- kých kruhov, že len teória dostatočne „šialená“ má nádej byť pravdivá.

POZNÁMKA:

I Ferienc Ján, Ekonomía času, Pravda Bratislava 1983, 1. vydanie, 456 strán.

Autor je architekt
špecializovaný na priemysel